

Ba ote dugu behar dugun Unibertsitatea?

JUAN IGNACIO PEREZ IGLESIAS

Aurkibidea

Sarrera gisa

Zertarako behar dugu Unibertsitatea?

Unibertsitateek jakintza sortu behar dute

Ikerkuntza egiteko baliabideak behar dira

Ikerketarako erabiltzen diren baliabideak gutxi dira

Ikerkuntza motak

Zertarako behar dira falta diren baliabideak?

Ukiezinezko eragileak ikerketa jardueran

Ikerketaileak prestatu behar dira

Ikerkuntza egiteko egiturak ez dira oso egokiak

Euskadin egiten den ikerkuntzaz ari gara

Unibertsitateek goi mailako profesionalak prestatu behar dituzte

Zer eta zertarako irakatsi behar dugu?

Nola irakatsi behar da?

Curriculumen egitura

Irakasteko egiturak

Irakaste jardueraren balioztatzea

Zein hizkuntzatan irakatsi behar da?

Euskaraz, zergatik?

Euskara erabiltzen ote da unibertsitateetan?

Eta etorkizunari begira, zer?

Nazioarteko komunikaziorako hizkuntzak ere

► **Juan Ignacio Perez Iglesias** EHUko Zientzia Fakultateko irakaslea da. 1997-2000 aldian Euskara Errektoreordea izan zen.

*Jakintza erabiltzen lagundu behar dute unibertsitateek
Unibertsitateek gizartera helarazi behar dute jakintza
Euskal Herriko unibertsitate sistema
Unibertsitateen gobernua
Nork finantzatu behar ditu unibertsitateak?
Laburbilpena*

Sarrera gisa

Unibertsitateak, Euskadin, gaur bizi duen egoerak ez du zerikusirik duela hogeita bost urte zuenarekin. Duela hogeita bost urte, Deustu eta Nafarroako Unibertsitateak ziren benetako unibertsitate erreferentziak eta Bilbaokoa zen genuen unibertsitate publiko bakarra. Orain, Euskal Herriko Unibertsitatea izena duen unibertsitate publikoa dugu. Euskadi osorako unibertsitatea ez den arren, unibertsitate handia bilakatu da, eta egoitza sendoak ditu Bizkaia, Gipuzkoa eta Araban. Beste bi unibertsitate sortu dira, Nafarroako Unibertsitate Publikoa eta Mondragon Unibertsitatea. Bestalde, hegoaldean erakunde antolaketa erabat aldatu delarik, bi autonomia erkidego sortu dira. Antolaketa modu berri horrek eragin nabarmena izan du unibertsitatearen alorrean, nahiz alor horretan autogobernurako ahalmena mugatu samarra izan.

Bestalde, izugarri emendatu da unibertsitatera iristen diren ikasleen kopurua. Ongizatearen gorakadaren ondorio izan den emendapen horri aurre egin behar izan diote erakundeek, ikastetxe berriak eraikitzeke eta eskaintzen diren ikasketen kostuak ordaintzeko dirulaguntzen bidez. Gaur, ia edozein ikasketa ofizial egin daiteke Euskal Herri-
tik irten gabe; hegoaldeaz ari naiz, jakina. Iparraldean, berriz, unibertsitate mailako ikasketa oso gutxi eskaintzen dira eta kanpora joan behar dute ikasle gehienek.

Duela hogeita bost urte ia ez zen ikerkuntzarik egiten Euskal Herrian. Ez zegoen ia bat ere ikerketa erakunderik, eta zeuden unibertsitate guneetan ere ez zen gehiegi egiten. Ikuspuntu horretatik, zientzi basamortu bat zen Euskadi osoa. Gaur, berriz, garapen handia jasaten ari dira jakintza esparru guztietako ikerketa jarduerak, eta Europako

Batasunaren maila berberera hurbiltzen ari da EAEn egiten den ikerkuntza eta garapenerako ekonomi ahalegina.

Oro hartuta, nabarmeneko hobekuntza gertatu da hogeita bost urte hauetan zehar. Baina, nahikoa al da horri? Pozik egoteko moduan gaude? Gizarte honek, euskal gizarteak, kalitatezko unibertsitate sistema bat behar du, edozein herri aurreratuk bezala. Ba ote dugu behar dugun unibertsitate sistema hori? Galdera hori erantzun nahi du da lan honek, eta horretaz arituko naiz datozen lerroetan.

Zertarako behar dugu Unibertsitatea?

Goiko hori da unibertsitario batek bere buruari sekulan egiten ez dion galdera, egiten ez dion bakarra, behar-bada. Guk ez dugu zalantzarik egiten, baina ez arrazoiak begi bistakoak direlako. Ez, ez dira bistakoak, eta galdera horri eman behar zaion erantzunetik abiatu beharra dugu unibertsitateaz eta bere inguruko egitasmoez gogoeta aberasgarria egin nahi badugu.

Unibertsitate kontuez aritzen diren politika zein gizarte eragileek eta unibertsitariook galdera horri erantzuteko ahalegina inoiz egingo bagenu, uste dut gauzak hobeto joango litzaizkigukeela, ez unibertsitario jakin batzuen gauzak, baina bai agian unibertsitatearen beraren eta gizartearen interesekoak direnak.

Goi mailako profesional eta adituak beharrezkoak dira edozein gizarte modernotan. Bestalde, baten batek sortu eta transmititu behar du jakintza; azken batean, jakintza dugu aurrerakuntzen eta bizitza kalitatearen iturri nagusietariko bat, are gehiago gaur, jakintzaren gizartearen baitan bizi garen aro honetan. Baina bada bestelako aukerarik: «besteek asma dezatela» esatea, Unamunok esan omen zuen legez. Eta zentzuzkoa litzateke hori. Besteek asma dezakete guk, gero, erabiliko duguna; besteek irakats dezakete gure artean gero aplikatuko duguna eta besteek erakuts diezazkigukete munduan diren gauza zoragarri guztiak.

Baina hain aukera muturrekoa hartu barik, bestelako biderik har genezake aipatu hiru helburu horiek unibertsitatearen

tateak ez diren erakundeen bidez betetzeko. Jakintza sortu, transmititu, erabili eta aplikatzen lagundu dezaketen beste-lako erakundeak badaude, ikerketa zentroak, akademiak, teknologia zentroak eta kultur elkarteak, kasu. Baina horietariko batek ere ez ditu batera betetzen aurreko zeregin guztiak. Izan ere, zeregin horiek batera betetzeak ekartzen duen sinergia, eta sinergia edo elkarrekintza horretatik sortzen den onura dira unibertsitatea bereizten duten ezaugarri nagusiak, goi mailako akademi guneei unibertsitate izaera ematen dieten ezaugarriak hain zuzen. Pentsamenduak kritikoa izan behar du hezitzailea izateko, eta izaera hori guztiz loturik dago pentsamendua sortzeko prozesuarekin.

Salbuespenak egon daitezke, sorkuntza jarduerarik gabeko irakaskuntza ona egon daiteke, baina unibertsitateak *plus* bat eduki behar badu, harantzago joan behar du. Eta harantzago joateko, neurri handi batean behintzat, ezinbestekoa da ikerketa jardunak irakasleari bere jakintzan ematen dion ezagutza kritikoa. Ikerketarik gabe ez da sortzen metodologi zalantzarik, ez eta epistemologi zalantzarik ere. Ikerketarik gabe nekez uler daiteke arazoaren muina. Eta zalantzarik ez dagoenean eta arazoaren muina ulertzen ez denean, ez dago aurrerakuntzarik. Hori garrantzi handikoa da berez, eta, gainera, horixe da unibertsitateko ikasleei transmititu beharko litzaiekeen ideiarik funtsezkoena. Goi mailako profesionalak jakintza maila garaia behar du, bai, baina horrez gain, halaberharrezkoak ditu bere arloko adigai tresnak. Horixe bilatu behar du unibertsitateak; bestela, akademia onak baino ez genituzke beharko.

Aurreko guztiak ez du esan nahi unibertsitateko kide denek eredu horretara moldatu behar dutenik. Jakintza sortzea eta transmititzea ez da halaberharrez unibertsitateko kide guztiek bete behar duten zeregina. Erakundeari berari dagokio zeregin hori, eta gero, malgutasunez, bere jarduerak antola ditzake modu batean zein bestean.

Hemen bertan sorturiko edo munduko beste edozein tokitatik iritsiriko jakintza da, beraz, Unibertsitateko jarduerak gizarteari eskaini behar diotena. Jakintza gizarte-ratzeko bide nagusiak garden-gardenak dira: goi mailako profesionalen prestakuntza, jakintza produktu eta zerbit-

zuak enpresa eta bestelako erakundeei eskaintzea, eta ahalik eta herritar gehienen kultura eta ezagutza igo dezaketen hezkuntza eta hedakuntza. Eta zeregin horiek egokiro betetzen badira, joriagoa izango da gizartea kultura, askatasun, demokrazia, ongizate eta kohesioan.

Argi dago, beraz, Unibertsitateak edozein herrirentzat duen garrantzia zein den. Bestalde, unibertsitate sistema baten egokitasuna balioztatzeko orduan, eta gizartearen zerbitzuan egongo den unibertsitate sistema batek izan behar dituen ezaugarriak definitzeko orduan, argi egon behar da unibertsitate sistema horren esparrua zein den. Ez dut uste luzeegi aritu behar dudarik esparru horrek Euskadikoa izan behar duela aldarrikatzeko. Hori norberaren ideologiaren araberrako aukera da, era batera edo bestera guztiak egiten ditugun aukeren antzera.

Erakundetze maila edo modu egokia duten nazioetania ez da eztabaidarik egiten unibertsitatearen nazio izaeraz. Alderantziz, unibertsitaterako izaera «unibertsala» aldarrikatzen da, eta herrien arteko muga politikoak gainditu beharko lituzkeen unibertsitatearen aldeko hitzak dira nagusi. Baina kontu horretan, beste hainbatetan bezala, «goserik ez duenarentzat, mahaia prest». Gurean, beraz, garrantzi handikoa deritzot unibertsitate sistemak nazio izaera izateari. Kontu honetaz gero luzeago aritzeko asmoa dudan arren, aldezturik azaldu nahi dut nazio izaera nola ulertzen dudan edo, hobeto esateko, nola ez dudan ulertzen. Uste dut euskal gizartearen —eta ez beste edozein gizarteren— zerbitzuan egongo den unibertsitate sistema bat eraikitzen saiatu beharko genukeela, euskal herritarren kultur eta ekonomia beharrei egokiro erantzuneko dien eta euskal nortasunaren alde egingo duen sistema bat. Eta ez naiz ari, ez Euskadi osoari egokituko litzaiokeen euskal unibertsitate bakarraz, ez hizkuntza bakarrez —euskaraz— jardungo duen unibertsitateaz, ez eta egitasmo politiko jakin eta bakar baten lorpenerako egituraturako den unibertsitateaz ere.

Lehenago azaldu dudanez, Unibertsitateak giza artearen zerbitzuan egon behar du. Beraz, ideia hori izango da unibertsitateari buruz datozen lerroetan egingo dudan gogoe-taren ardatz nagusia.

Unibertsitateek jakintza sortu behar dute

Iradokia dut ikerkuntza izan beharko litzatekeela unibertsitateen zeregin nagusietariko bat. Praktikan, ordea, hori ez dago hain argi. Horren atzean eragile asko daude, baina hemen kasuan kasuko azterketa zehatza egiteak luze joako lukeenez, nagusitzat dudan arrazoaia baizik ez dut aipatuko: Euskal Herriko unibertsitateak ez dira sortu, egituratu eta antolatu ikerkuntza egiteko. Irakaskuntza izan da unibertsitateen helburu nagusia, bakarra izan ez denean. Hori kasu batzuetan argiagoa izan da, eta ikerkuntzarako joera handiagoa duten unibertsitateetan ere (EHU, UN edo NUP), badira jakintza arloak eta ikastetxeak non gutxiengo batek baizik ez baitu ikerkuntza helburu. Horren adibide adierazgarri bat jartzearen, esan daiteke EHUn diren irakasle guztien heren batek baino ez duela ikerkuntza lanik egiten. NUPen apur bat garaia goa izan daiteke ehuneko hori, baina beste unibertsitateetan ez da heren batera iristen.

Unibertsitateko zeregin nagusitzat dut ikerkuntza, baina horrekin ez dut esan nahi irakasle guztiek ikertzaile izan behar dutenik halabeharrez. Nire iritziz, bideragarria izan beharko litzateke bi eratako irakasleak egotea: ikerketarik egiten ez duena eta ikerketa egiten duena. Ikerketa jardueraren orde, beste era bateko lana egin beharko luke lehenak, eta lan horrek, beti ere, unibertsitatearen zeregin eta helburu nagusiekin bateragarria beharko luke izan. Bigarrenak ikerkuntza egin beharko luke irakaskuntzarekin batera edo irakaskuntzan aritu gabe. Horrek esan nahi du edozein irakasle ikertzailek bi jarduerak egin beharko lituzkeela, batera edo aldika.

Ikertu behar ez duten irakasleak egoteko aukera egonik ere, benetako unibertsitate sistema eraginkorra lortuko badugu, ikerkuntza jarduera suspertu egin behar da. Eta hori lortzeko, ikerkuntza egiteko gogoia eta prestakuntza sustatu behar dira, ikerkuntzarako erabiltzen diren baliabideen kopuruak egokia behar du, eta ikerketa jarduera egiteko berezko egiturak behar dira.

Unibertsitateetan egiten den ikerkuntza era askotakoa da, bai lortu nahi diren helburuen ikuspegitik, bai eta

jakintza esparruaren ikuspegitik ere. Edozein gai edo ia edozein gai izan daiteke ikerkuntzarako egokia. Hau da, edozein jakintza gaitan lor daiteke dugun ezagutza maila goratzea. Hala ere, ikerkuntzaren ikuspegitik alde nabariak daude jakintza arlo nagusien artean. Batetik, ikerketa «kultura» edo «tradizio» desberdinak daude, eta, bestetik, desberdinak dira, era berean, ikerketan parte hartzearen mailak ere. Hau da, arlo desberdinetan ez zaio ikerkuntza jarduerari balio berbera ematen. Aurrekoekin lotuta, irizpide desberdintasun nabariak daude ikerketa balioztatze-ko orduan eta, horren ondorioz, arlo bakoitzeko ikerketa lerroak era desberdinetara laguntzen dira, zeren, gehiengotan, ikerketari dirulaguntzak emateko erabiltzen diren irizpideak arlo bat edo bitarako baitira faboragariagoak. Izan ere, orain, giza eta, batez ere, gizarte zientzien arloetako ikerkuntza jardueraren garapen maila baxuagoa da beste arloetakoarena baino. Zeresanik ez, arlo desberdinen garapen orekatua bilatu behar da, gizartearentzako ondorio onuragarriak ekarriko baititu.

Nazioartera hedatzeak berebiziko garrantzia du ikerkuntza jarduerarentzat. Batetik, jarduera horren maila edo kalitatea herri aurreratuenen parekoa izatea nahi badugu, ezinbestekoa dugu hemen egiten dena nazioarteko zientzia eta jakintza esparruetan balioztatua izatea. Horretarako, bide bakarra dago: gure ikerkuntzaren emaitzak nazioarteko hedapena duten medioetan argitaratzea. Bestalde, atzerriko ikerketa eta akademi erakundeekiko ikertzaileen elkar-terrukea oso aberasgarria da, eta, beraz, ikertzaileen mugikortasunaren aldeko ekimenak sustatu behar dira.

Ikerkuntza egiteko baliabideak behar dira

Ikerketarako erabiltzen diren baliabideak gutxi dira

Lehen esan dudan bezala, azken urteotako ibilbidea azterten badugu, argi dago gaur erabiltzen diren baliabideak askoz ere handiagoak direla hogeitau urte lehenago erabiltzen zirenak baino. Baina hori horrela izanik, garbi esan behar da oraindik ez gaudela beste esparru batzuetan gure

garapen maila berbera duten herrien parean. Arrazoi bat baino gehiago daude, eta kontu honen analisi egokia egiteko, Euskadin ikerkuntza eta garapenean erabiltzen diren baliabideen tamaina aztertu behar da bere osotasunean.

Oro har, «Ikerketa + Garapenerako» (I+G) Hego Euskal Herrian erabiltzen diren baliabideen kopurua ez da txikia Espainiar Estatuko beste eskualdeetan erabiltzen diren kopuruen aldean. Era honetako erkaketak egin ahal izateko, barne produktu gordina (BPG) hartzen da inbertsioen erreferentzia gisa. Horrela, I+G/BPG zatidurak ematen digu I+Gn egiten den ahaleginaren neurri egokia¹. Esan behar dut, bestalde, Ipar Euskadira datu fidagarririk ez dudala eskuratzerik izan, baina uste dut arrazoi nahikoak daudela Hego Euskadin baino ahalegin txikiagoa egiten dela baieztatzeko.

Espainiar Estatuan BPGren %0'9 erabiltzen da I+G diruz laguntzeko². Ehuneko hori askoz ere garaiagoa da Hego Euskal Herrian, %1'3 ingurukoa. Dena den, gurean ere, alde handia dago Nafarroa eta EAEn artean: Nafarroan %1 ingurukoa den bitartean, 1'4koa da EAEn.

Bestalde, Zientzia, Teknologia eta Berrikuntzaren Euskal Planaren helburuak betetzen badira, 2004an 1'7koa izango da ehuneko hori eta Europako Batasunari dagokion balioetik hurbil geratuko gara³. Nafarroako datua, berriz, ez da inolaz ere harro egoteko modukoa, Espainiar Estatuaren balio kaskarraren parekoa baita.

Aurkezturiko EAEn datu horiek, baina, ahulezia handi eta garrantzitsu bat ezkututzen dute. EAEn, I+Gren gastuaren %77 dagokio enpresen alorrari. Oso ehuneko garaia da hori, Japonian edo Estatu Batuetan ohikoa dena baino garaiagoa, hain zuzen ere. Horrek, hala ere, ez du esan nahi EAEn enpresek berebiziko ahalegina egiten dutenik I+Gn. Izatez, herri horietako enpresek I+Gn erabiltzen dituzten baliabideak, herri horien BPGren %1'97 (AEB) eta 2'14 (Japonia) dira, eta EAEn, berriz, BPGren %1'08. Erdia da, beraz, gure enpresetan egiten den ahalegin erlatibo hori. Bestalde, gastuaren %77 enpresei bada-gokie, horrek esan nahi du unibertsitate eta ikerketarako herri erakundeei %23 dagokiela soilik.

Lan honen helburuei begira, azken datu hori da azpimarratzekoa. Izatez, oso murrizta da EAEko unibertsitateek eta ikerkuntzarako herri erakundeek (IHE) erabiltzen duten baliabideen kopurua. Nafarroako egoerari buruzko datu zehatzik ez dago baina ez dut uste oso desberdina denik. EAEko unibertsitateek eta IHEek erabiltzen duten baliabideen kantitatea EAEko BPGren %0'32ren baliokidea da. Kontuan hartzen badugu Espainiar Estatuari dagokion 0'42 dela edo Europako Batasunari 0'66 dagokiola, argi dago gure mailako herrietatik zein urrun gauden arlo honetan.

Ikerkuntza motak

Honaino iritsi garelarik, ezinbestekoa deritzot eragile bakoitzak egiten duen ikerkuntza jardueraz azalpenen bat emateari. Hiru ikerketa mota daudela esan ohi da: oinarritzko ikerkuntza, estrategiazko ikerkuntza eta ikerkuntza aplikatua. Hainbatek laugarren mota bat ere sartzan dute sailkapen horretan, alegia teknologi garapenari dagokion, baina nik horri ez deritzot ikerkuntza, nahiz horren eta ikerkuntza aplikatuaren arteko mugak lausotu samartuak diren. Oinarritzko ikerkuntza da jakintza zabaltzea eta handitzea helburu duena. Hasiera batean behintzat, horren bitartez lortu nahi denak ez du izan behar erabilgarria, epe laburrean bederen. Estrategiazko ikerkuntzaren helburua, berriz, aurkikuntza erabilgarriak lortzea da, baina era horretako emaitzak ez dira epe laburrean espero behar. Normalean, etorkizun handikotzat hartzen diren jakintza arloetan burutzen da ikerketa mota hau. Izenak berak dioenez, epe laburrean aplikatzeko modukoak izango diren jakintzak sortzea da ikerketa aplikatuaren helburua.

Bestalde, lehen aurkeztu ditudan hiru eragile horiek —enpresek, ikerketarako herri erakundeek eta unibertsitateek— ikerketa mota desberdina burutu ohi dute, kontu honetan ere muga zehatzik ez dagoen arren. Horrela, unibertsitateetan egiten da oinarritzko ikerketa gehiena, nahiz gero eta estrategiazko ikerkuntza eta ikerketa aplikatu gehiago egiten den. Enpresek, berriz, ikerketa aplikatua eta

teknologi garapena egiten dute; azken batean, enpresek errentagarritasun ona izan behar dute, eta ahalik eta denbora laburrenean bada, hobe. IHEek egiten dutena ezin sailka daiteke hain erraz, denetariko lan motak baitaude. Euskal Herrian diren ikerketa zentroetan ikerkuntza aplikatua da nagusi, baina hori ez da Europako joera orokorra. Europako herrietan denetariko ereduak daude baina oso ugariak dira bai estrategiazko ikerkuntza bai oinarrizko ikerkuntza egiten duten institutuak. Nolabait, unibertsitateetan egiten den ikerketaren osagarri bat da institutu horietan egiten dena, eta, askotan, erakunde harreman egonkorak daude batzuen eta besteen artean.

Beraz, sailkapen hori aintzat hartuta, lehenago aurkeztu ditudan zehaztapenok agerian uzten dute ikerkuntza aplikatua eta teknologi garapenean gauzatzen dela EAEn egiten den I+Gren aldeko ahalegina. Ahalegin hori, bestalde, ez dago oso urrun European egiten den ahaleginetik. Horren truke, baina, oinarrizko ikerkuntzan eta estrategiazko ikerkuntzan ez da egiten egokitu beharko litzaigukeen ahaleginaren parekorik.

Egoera horren eskasiak zerikusi handia du EAEk ikerketa eskumena bere esku oraindik ez izatearekin. Hau da, eskumen hori gureganatzea oso garrantzitsua da. Baina badago beste arrazoi bat egoera hori azaltzeko. Eusko Jaur-laritzak estrategiazkotzat hartu du EAEko industria alorrari laguntza ematea, eta, horretarako, teknologi ikerketarako institutuen sarea (EITE) sustatzea izan da Industria sailaren bitartez erabili dituen bideetariko bat. Baliabideak, azken batean, mugatuak dira, eta ikerketa aplikatua eta teknologi garapenean erabili direnak ezin izan daitezke erabili oinarrizko ikerketa eta estrategiazko ikerketa sustatzeko.

Unibertsitateetan egiten den ikerkuntzari kalteak ekarri dizkiote aipaturiko gabeziek, baina beste ondorio larriago bat bada tartean, Euskadik ikerketarako herri erakundeen egitura sendorik ez izatea, hain zuzen. Era horretako erakundeak oso garrantzitsuak dira gure inguruko herrietan. Horren adibide argia dira CNRS Frantzian, CSIC Espainian, NERC eta horren parekoak Britainia Han-

dian eta Max Planck Institutua Alemanian. Euskal Herrian ez dugu horren parekorik, eta horrek berebiziko ondorioak izan ditzake hain garrantzitsua den estrategiazko ikerketaren alorrean. Gainera, Unibertsitateetan egiten den ikerketa jardueraren osagarria da institutu horietan egiten dena eta, zeharka, horrek ere baldintzatu egingo du Unibertsitateetan egiten den ikerkuntza.

Laburbiltzeko, beraz, honakoa esan daiteke: azken urteotan asko igo da unibertsitateek erabiltzen dituzten baliabideen kantitatea, baina oraindik ez gara iritsi dago-kigun mailaraino. Gainera, herren dago gure zientzi eta teknologi garapenerako sistema, oinarrizko ikerkuntza eta estrategiazko ikerketaren hanka garatu gabe baitago. Garapen jasangarrirako eta epe luzerako aurrerakuntzarako, ezinbestekoak dira ikerketa modu horiek; beraz, oinarrizko ikerkuntza eta estrategiazko ikerkuntza behar bezala sustatzea da datozen urteotarako erronka nagusia. Azken batean, ikerkuntzaren hiru mota nagusien arteko orekara iritsi beharko litzateke, epe laburrerako teknologi garapenak epe luzerakoa jan ez dezan.

Zer arako behar dira falta diren baliabideak?

Giza baliabideena da unibertsitateetan gaur egiten den ikerkuntzaren eragile mugatzaileenetarikoa bat. Lehen esan bezala, goi mailako irakaskuntzaren zerbitzua ematea izan da unibertsitateen helburu nagusia. Hori dela eta, irakasleen beharrak asetzea hartu izan da xede, eta horrek beste bi ondorio kaltegarri eragin ditu. Batetik, ia ez da egin ahaleginik unibertsitateak ikerkuntzarako teknika-laguntzaileez hornitzeko. Bestalde, beste unibertsitateetan dauden ikertzaile hutsen pareko goi teknikaririk ez dago gure unibertsitateetan. Bi gabezia horiek garrantzi handikoak dira, eta ikerkuntza sustatzeko politika eraginkorrek abian jarri nahi badira, ezinbestekoa da gabezia horiei konponbideren bat ematea.

Giza baliabideen urritasun hori alde batera utzita, badaude bestelako gabeziak ere, baina ikerketa egituren ego-kitasunarekin zerikusia duten kontuak direlarik, hurrengo azpiatalean aztertuko ditut.

Ukiezinezko eragileak ikerketa jardueran

Ikertzaileak prestatu behar dira

Gero eta garrantzi handiagoa eman zaio ikerkuntzari, unibertsitateko irakasleak kontratatzeko orduan. Horrek nabarmenki lagundu du ikerkuntzaren egoera hobetzen, baina hobekuntza horretan zeregin handia izan du ikerkuntzaren baldintzapenek gora egin izanak, oraingo baldintzapenak orain dela hogeitaz urtekoak baino askoz ere hobekuntza baitira. Hala ere, oraindik ez da egituratu akademi karrera estandar bat, Europako beste herrietako unibertsitateetan ohikoa denaren parekoa, eta karrera horrek hasierako prestakuntza aldi bat izan behar du.

Ikertzaile berrien prestakuntzaren beharra oso barneratuta dago unibertsitarioengan. Izan ere, gutariko askok hartu eta eman ditugu doktorego programetako eskolak. Egia da, bestalde, ikertzaileak hezitzeko bide bereziak behar direla. Ikertzaileek behar dituzten jakintzak eta, batez ere, abileziak eta gaitasunak bereziak dira. Gainera, beren lan esparruan sortzen diren ezagupen berriak oso gertu izan behar dituzte.

Egun, doktorego ikasketak eskaintzen dituzte unibertsitateek edo, hobeto esateko, «doktorego ikasketak» izena duen zerbait. EHUn, adibidez, berezko baliabiderik gabe eskaintzen diren ikasketak dira, eta, bestalde, barneko ikerketa taldeak autoelikatzeke pentsatuta daude. Eta hori ez da ikertzaileak hezitzeko beharko litzatekeen bide egokia.

Hasteko, giza baliabide gehiago behar dira, eta beste-lako baliabideen beharrea ere bagaude. Baliabideez gain, edukien egitura egokia izan behar dute, eta metodologi ikuspegiei garrantzi handia eman beharko zaie. Bestalde, unibertsitateaz gain, bestelako tokietan ere beharrezkoak dira ikertzaileak, doktore mailakoak, gainera. Oso gutxi dira Euskal Herriko enpresetan egun dauden doktoreak, eta ondorio kaltegarriak ditu horrek. Izan ere, enpresetan lan egiten duten doktoreen kopurua hartzen da herrien zientzi eta teknologi garapenaren adierazletzat; ez dut us-te hori zentzugabekeria denik. Ikerkuntza taldeen autoelikatzen beharra ahaztu gabe, doktorego ikasketen edu-

kiak birdefinitu beharko lirateke unibertsitateetatik kanpoko guneetan ikertuko duten doktoreak era egokian prestatzeko.

Doktorego ikasketen ondoren, prestakuntza aldiari eman beharko litzaioke hasiera, eta, horretarako, oso egokia litzateke laguntzailearen irudiaz edo horren parekoren batez baliatzea. Zoritzarrez, oso gutxi erabili da irudi hori.

Prestakuntza aldi hori amaitu ondoren, irakasle/ikertzaile «osoa» izateko urratsa eman liteke. Herri aurreratuen joerak zein diren ikusita, halabeharrezkotzat jo beharko litzateke horren antzeko karrera bat Euskal Herriko zein bestelako herri bateko unibertsitate batean ere.

Ikerkuntza egiteko egiturak ez dira oso egokiak

Ez dira egokiak edo, besterik gabe, ez dago egiturarik. Lehen esan bezala, irakaskuntza izan da eta da unibertsitateen zeregin nagusia. Beraz, ez da harritzekoa ditugun unibertsitate egiturak ikertzeko egokiak ez izatea. Sailak dira unibertsitateen oinarritzko antolaketa egiturak, baina aski ezaguna denez, bere jakintza arloei dagokien irakaskuntza antolatzea da sailen betebeharr nagusia.

Kontu honi dagokion berritasun interesgarria jasota geratu da ezarri berria den Unibertsitateen Lege Organikoan. Izan ere, ikerkuntza taldearen kontzeptua agertu da lege horretan, eta baliteke hemendik aurrera gauzak apur bat aldatzea, batez ere ikerketarako dirulaguntzak ikerkuntza talde egonkorrei bideratzen bazaizkie.

Euskal Herriko unibertsitateetan zein unibertsitateetatik kanpo ere, ia ez dago ikerkuntza instituturik, eta hori dugu gabeziarik garrantzizkoena. Aurreko azpiatalean mintzatu naiz kontu honetaz, ikerketarako baliabideen kantitatea eta erabilera aztertu dudanean, eta, beraz, ez dut hemen errepikatuko lehen esandakoa. Hala ere, ez ditugun institutu horietaz zerbait gehiago adierazi nahi nuke.

Sortu egin beharko lirateke, ez edonola eta ez edozein gairi buruz ikertzeko, baina sortu. Nire iritziz bi dira horretarako erabili beharko liratekeen irizpide nagusiak:

batetik, unibertsitate institutuak sortu beharko lirateke ikerketa talde indartsuak —nazioartean lehiatzeko modukoak— dauden arloetan lan egiteko. Donostia International Physics Center edo Biofisikako Institutua izan daitezke eredu garriak. Unibertsitatearen parte dira baina autonomia maila garaia dute, eta halabeharrezkoa da hori; bestela unibertsitatearen burokrazia eta eraldokeriaren menpean geratzeko arriskua izango lukete.

Bigarren irizpideak ikerketa gaiarekin du zerikusia. Euskadin ia ez da egiten estrategiazko ikerketarik, eta hori ezinbestekoa izango da etorkizunari begira. Aukera desberdinak egon daitezke ikerketa mota hori bideratzeko, baina nire ustez, institutu berriak sortu beharko lirateke estrategiazkotzat hartu edo hartuko diren lerroetan lan egiteko. Horrek, jakina, ahalegin berezia eskatuko luke, ikertzaile gazteak gai horietan trebatu eta beste herrietatik ikertzaile prestuak erakarri beharko bailirateke; baina beste herrietan egin da hori, eta emaitza onak erdietsi dira. Institutu horiek, bestalde, ez lirateke unibertsitatearen parte izan beharko, nahiz harreman egonkorrak mantentzeko bideak egon beharko liratekeen.

Ikerketa institutu berriak sortzea, azken batean, oinarriko ikerkuntza eta estrategiazko ikerkuntzaren sustapenarekin lotuta dago. Hori dela eta, elkarren arteko neurri osagarriak dira bai aurreko azpiatalean proposatu dudana baliabideen erabilera eta bai azpiatal honetan proposatu dudana ere.

Euskadin egiten den ikerkuntzaz ari gara

Honaino iritsi garelarik, batek baino gehiagok pentsa lezake orain arte egindako azterketa honek berdin balio dezakeela Espainiar Estatuko beste unibertsitateetarako, eta, beraz, ez duela inolako ekarpenik egiten Euskal Herriko ikerkuntzaren beharren ikuspuntutik. Eta neurri batean egia da hori, baina ez guztiz.

Alde batetik, egia da gure unibertsitatearen egitura eta ezaugarri nagusiak besteenak bezalakoak direla; beraz, konpondu beharreko arazoak eta gabeziak ezin daitezke

desberdinegiak izan. Beste alde batetik, baina, Euskadiko zientzi eta teknologi sistemaren ezaugarriak, bere aldeko eta bere aurkakoekin, aztertuta daude, eta ikusi dugu gure egoera desberdina dela, eta, beraz, gure beharrak ere desberdinak direla. Azken batean, herri jakin batean egin behar dena ez da beste herrietan egin behar denetik oso desberdina, prozedura eta baliabide mota eta kantitatearen ikuspuntutik. Helburuetan eta, batez ere, gizarte bakoitzaren beharretara egokitzean egon behar dira desberdintasunak.

Herri erakundeek ezarri behar dituzte gizarte baten zientzia eta teknologiaren garapenerako ildo nagusiak, eta horretarako egiten dira zientzi eta teknologi plangintzak. Plangintza horietan aztertzen da zein den gaurko egoera, zein gizarteak datozen urteetan izango dituen beharrak, eta zein behar horiek asetzeko hartu behar diren neurriak. Hortxe ezarri behar dira estrategiazko lerroak, eta, horretarako, era guztietako eragileak hartu behar dira kontuan. Gizarte baten beharrak ez dagozkie soilik industria eta ekonomiaren alorrei; gizarte integrazioaren, kulturaren eta ongizatearen alorrei ere berebiziko garrantzia eman behar zaie horrelako planak egiterakoan. Unibertsitateek txertatuta egon behar dute Euskadiko Zientzi eta Teknologia Sistematan eta, horregatik, plan horien eragile nagusitzat hartu beharko lirateke.

Euskadin egiten den ikerkuntzaz ari garelarik, gogoe-ta laburra egin nahi dut ikerkuntza horren emaitzak argitaratzeko orduan erabili behar den hizkuntzaz. Nire iritziz, argitaratuko diren emaitzen ustezko irakurleen hizkuntza da erabili behar dena, eta idazlea da hori zein den erabaki dezakeen bakarra. Ingelesa da ikerkuntzaren emaitzak hedatzeko gehien erabiltzen den hizkuntza. Bistan da horren arrazoia zein den: ingelesez irakur dezaketen ikertzaileen kopurua handiagoa da beste edozein hizkuntzaz egiten dakitenena baino. Salbuespenak egon daitetzeke, baina hori, lehen esan bezala, idazlearen kontua da. Beraz, horren arabera, euskaraz, gaztelaniaz edo frantsesez idazteak ez luke zentzu handirik izango kasu gehienetan.

Beste gauza bat da, ordea, zientzia eta jakintzaren zabalakuntza egiteko orduan erabili behar den hizkuntzarena. Hor nazio hizkuntzak erabili behar dira, adituak ez direnentzat idazten baitira lan horiek. Gure kasuan, gainera, garrantzi berezia ematen diot euskarazko zientzi dibulgazioari, eta, horregatik, sustatu egin beharko litzateke jarduera hori.

Modu berean, doktore tesiak euskaraz idaztea funtsezkotzat jotzen dut. Adigai eta ideia berriak idazten dira doktore tesietan, ikertzaile gazteen lehenbiziko ikerketa lan garrantzitsuak baitira. Hori dela eta, aberasgarri samarra da tesia euskaraz idaztea, bai doktore berriaren hizkuntz prestakuntzaren ikuspuntutik, bai eta hizkuntzaren komunikazio beharren ikuspuntutik ere. Gaur, euskaraz idazten diren tesien portzentaia %10 baino baxuagoa da Euskal Herrian, eta EHUen egindakoak dira idazten diren gehienak. Oso ehuneko apala da hori, garrantzizko gabezia baten adierazlea.

Unibertsitateek goi mailako profesionalak prestatu behar dituzte

Hau, bai, egiten dugu gure unibertsitateetan. Lehen esan bezala, horretarako daude egituratuak; eta gabezia, arazo eta behar handiak dauden arren, nik esango nuke irakastea dela hoberen egiten dugun unibertsitate jarduera. Baina ez dugu orain galdetu behar irakatsi behar ote den; zertarako eta nola irakatsi behar den dugu benetako gakoa. Goazen, beraz, zer, zertarako eta nola horiek erantzutera. Erantzunak ez dira bistakoak.

Zer eta zertarako irakatsi behar dugu?

Edozein esparrutako goi mailako jakintzak irakatsi behar direla da galdera horretarako erantzun azkar eta errazena. Hala ere, munduan diren goi mailako jakintzak gehiegi dira eta guztiak ezin irakats daitezke munduko toki guztietan. Beraz, aukeratu beharra dago, eta aukera egi-

teko orduan, bigarren galderari erantzun behar zaio; hau da, zertarako irakatsi behar dugu? Bada irizpide bat nagusia izan behar duena: gizartearen oraingo eta etorkizuneko beharrei aurre egin behar zaie unibertsitateko irakas-kuntzaren bitartez.

Bigarren galderari dagokionez, esan behar da goi mailako profesionalen prestakuntza ezinbestekoa dela edozein gizarte aurreraturentzat; eta lan hori unibertsitateari dagokio, neurri handi batean bederen.

Profesionalen prestakuntzak bi alde ditu: batetik, hasierakoa, titulua eskuratzeko bete behar diren ikasketei dagokiena; eta, bestetik, bizitza osorako beharrezkoa den jakintzen gaurkotzeari dagokiona. Hasierako prestakuntzari dagokionez, unibertsitate guztiek eskaintzen dute titulu multzo bat. Izaera ofiziala estatuek ematen diete tituluiei, eta gure kasuan, Espainiar eta Frantziar Estatuak dira. Beraz, hau da aztertu behar den lehen kontua.

Hego Euskal Herrian, titulu ofizial gehienak eskaintzen dira Hego Euskadiko unibertsitate guztien eskaintza bere osotasunean kontuan hartzen badugu. Jakina, guztiak ez dira unibertsitate guztietan eskaintzen, baina oso eskaintza zabala da edonola. Zabala bai, baina egokia ote da ordea? Nire iritziz, ez guztiz. Tradizioan eta Espainiako unibertsitateetako talde korporatiboen interesetan oinarritu dira titulu ofizialen definizioa eta tituluen oinarritzko edukien ezarpena. Oso garrantzitsua da hau. Pentsa genezake tituluen eskaintza berdina dela herri aurreratu guztietan, baina hori ez da horrela. Herrien artean desberdintasun nabariak daude, eta, nire aburuz, badira European eskaintzen diren zenbait ikasketa, euskal gizartearen beharretarako oso egokiak izango lirartekeen arren gure unibertsitateetan ez daudenak. Honelako arazo baten aurrean, bistan dago tituluak ezartzeko eskuduntza guri egokitu beharko litzaigukeela. Horixe izan beharko litzateke gure helburua, baina hori lortu arte, badira har daitezkeen zenbait irtenbide.

Adibidez, EAEko legedian jasota dago gure unibertsitateek eskaintzen dituzten berezko tituluei izaera ofiziala emateko aukera. Nafarroan berdin egin liteke. Eta aukera

hori jasota dagoenez, erabili egin beharko litzateke. Izan ere, horrelako zenbait titulurain eskaintzen den tituluren bat ordezkia lezake inolako arazorik gabe. Egia da balio ofizialik ez luketela izango Euskal Herritik kanpo, baina hori arazo txikia da gure gizartearen beharretara egokitutako tituluez ari bagara. Gainera, Europako beste unibertsitateek eskaintzen dituzten tituluekin baliokidetuko balira titulu horiek, Europa osorako balio ofiziala izango lukete lehenago ala beranduago.

Beste alde batetik, orain egiten den eskaintzari erreparatzen badiogu, esan behar da izugarritzko desorekak daudela. Tokian tokiko interesen arabera moldatu da, neurri batean behintzat, tituluen eskaintza. Errepikapen ulertezinak daude eta, errepikapen horiekin batera, gabezia nabarmenak ere. Aurreko atal batean esan dudan bezala, Euskadi osoan eskainiko diren tituluen arteko osagarritasuna izan beharko genuke jomuga. Horrela, eskaintza zabala egitearekin batera, modu eraginkorrean erabiliko lirateke giza eta ekonomi baliabideak.

Bestelako kontua da ikasketen edukia zein izan behar den. Eta hori ez da kontu makala. Honetan ere, Boletín Ofizialak agintzen du, ikasketen edukien %60 inguru ezartzen baitu. Beste %40 unibertsitate bakoitzak erabakitzen du. Hala ere, horrek baino garrantzi handiagoa duten bi arazo daude kontu honi dagokionez. Unibertsitarioon interes korporatiboa izan da ikasketen edukien ezarpenean eragin handiena izan duen irizpidea. Izan ere, ikasketa planak egituratzerakoan, geu izan gara plan horien edukiak ezami ditugunak, eta geure interesak bermatzera jo dugu kasu gehienetan. Horrek ez du ondorio onik ekarri, ez unibertsitateentzat ez eta ikasleen prestakuntzarentzat ere.

Hori ihes egiteko aukerak, hala ere, ez dira bistakoak. Adibidez, ikasketak enpresen beharretara gehiago egokitu behar direla aldarrikatzen da enpresa mundutik. Baina hori ere ez litzateke bide ona izango. Hemendik urte gutxitara enpresen beharrak ez dira berberak izango eta unibertsitateko ikasketak ezin alda daitezke epe laburrean.

Konponbidea, beraz, ez da erraza. Nire iritziz, titulu ofizialez ari bagara, oinarrizko jakintzei eman beharko lit-

zaieke lehentasuna, hau da, oinarrizko prestakuntza ego-kiaren helburua izan beharko genuke ikusmiran. Berezitasunek, anizkoiztasunak, enpresen beharretarako egokitzapenak eta abarrek leku txikia izan beharko lukete, eta, beti ere, ikasketen amaierako gaietan eta gaien alde praktikoan.

Horrelako sistema batek eraginkorra izan behar badu, osagarri garrantzitsu bat izan behar du: jakintzak gaurkotzeko ikasketen eskaintza zabala eta indartsua. Beraz, hasierako ikasketetan oinarrizko jakintzak irakasten badira, halabeharrezkoa da osagarria izango den beste eskaintza bat egitea. Gainera, eskaintza oso aldagarria izan beharko litzateke, jakintza bera eta gizartearen beharrak aldagarriak diren bezala. «Master» izeneko ikasketak, enpresa jakin batzuek eskatutako prestakuntza espezifikorako ikastaro bereziak, herri erakundeekin adosturiko gaurkotze ikastaroak eta abar sartu beharko lirateke era honetako eskaintzaren barruan.

Arlo hau ez dago batere garatuta gaur. Horregatik, dagoen urteotan ildo horretatik bideratu beharko litzateke ohiko ikasleen kopuruaren beherapenak askatuko dituen baliabideen alde esanguratsu bat. Izan ere, estrategiazkotzat jo beharko genuke bizitza osorako prestakuntza horretarako eskaintza, honen inguruan sortuko baita unibertsitateen arteko lehia garrantzitsuena. Gainera, Euskaditik kanpoko unibertsitateek ere parte hartuko dute lehia horretan, horren menpean egongo baita, neurri handi batean, unibertsitateen biziraupen duina.

Nola irakatsi behar da?

Hemen ez naiz pedagogiaren ur sakonetan sartuko. Ez naiz nor horretarako. Azpialat honetan aztertuko ditudan kontuak tresna eta baliabideei dagozkie, materialei eta ukiezinezkoei, besterik ez.

Curriculumen egitura

Unibertsitate ikasketen curriculumen egitura sakonki aztertu du Bricall irakasleak «Universidad 2 mil» izenburuko txostenean, eta, azterketaren ondorioz, oso proposa-

men interesgarriak egin ditu ikasketen egitura aldatzeko. Ez naiz gehiegi luzatuko kontu honen inguruan, eta, beraz, ez ditut ekarriko hona txosten horretan ematen diren zehaztasun guztiak. Bat nator proposamen horiekin eta uste dut ahal dugun neurrian bide horretatik joan beharko genukeela.

Beren akademi ibilbidea egiteko, ikasleei ahalik eta malgutasun handien eta aukera gehien ematea zen oraingo curriculumen helburu garrantzitsuenetariko bat, eta, horretarako, eredu bakarrari moldatu zitzaizkion ikasketa gehienak. Baina emaitzak ez dira izan espero zitezkeen bezalakoak. Alde batetik, malgutasun hori ez da lortu, eta, bestaldetik, berdindu egin dira berez oso desberdinak diren eta helburu desberdinak dituzten ikasketak.

Izan ere, bi eratako ikasketak eskaintzen dira unibertsitateetan. Batetik, unibertsitate tradizio luzea duten lizentziaturak daude, zientzi ezagupenen multzoen inguruan egituratuak. Ingeniaritza bezalako beste batzuek lanbideak dituzte helburu; azken hauetan, zientzi ezagupenak eskuratzea baino, prozedurak eta trebetasunak dira lortu behar direnak.

Bereizketa horri eutsi egin beharko litzaioke Bricall irakaslearen arabera, baina inolako zurruntasunik ezarri gabe. Horretarako, ikasketen lau multzo egituratu beharko lirатеke. Batetik, hasierako ikasketaldiak egongo lirатеke bi ibilbide desberdinekin, eta, bertan, ikasketa mota bietako bakoitza bere ibilbide propio batean antolatuko litzateke. Horiek amaitutakoan, lan mundura igarotzeko moduan egongo lirатеke ikasleak, bai ibilbide batekoak eta bai bestekoak. Hasierakoen ondoren, bigarren ikasketaldia etorriko litzateke, berriro ere bi ibilbidetan antolatu. Horiek amaitzerakoan, ikasketen goi gradua lortuko litzateke. Ezaugarri bereizgarriak izan beharko lituzke ibilbide bakoitzak, euren prestakuntza helburuen arabera.

Sistema malgua izan beharko litzateke, eta horrek esan nahi du ibilbide bakoitzak ez duela itxia izan behar, hau da, aukera errazak egon behar direla batetik bestera igarotzeko, eta ibilbide batean ikasitakoa beste ibilbidean baliokidetzeko aukera egon behar dela. Horrela, ikasleek egindako

lehen aukerak ez luke erabat baldintzatuko beren akademi etorkizuna, eta ate guztiak zabalik izango lituzkete.

Eredu horrek, bestalde, badu beste alde on bat. Eredu egokia dirudi Europako unibertsitate guztietan edo gehienetan ezartzeko, eta horrek aukera emango luke unibertsitateen arteko ikasleen mugikortasuna sustatzeko.

Unibertsitate legeek ezarritako mugak direla eta, gure unibertsitateak baldintzatu samartuta daude horiek bezalako aldaketak egiteko orduan; hori egia da. Hala ere, horixe da lehenago ala beranduago hartu beharko den bi-dea, eta horrek esan nahi du egon daitezkeen aukerak erabili behar direla.

Irakasteko egiturak

Irakaskuntzaren antolaketa egiturak bi dira: goi mailako eta erdi mailako ikastetxeak. Aspalditik dator bereizkuntza, baina ez da betidanik izan den zerbait. Izan ere, hainbat ikasketak profesionali unibertsitate izaera eman zitzaizen unean sortu zen berez oraindik dirauen bereizketa hori.

Hasiera batean behintzat, desberdinak dira batzuetan eta besteetan eskaintzen diren ikasketak. Horrela, goi ikastegietan bigarren zikloko ikasketak ematen dira, eta erdi mailakoetan lehen ziklokoak bakarrik. Bestalde, bi ikastetxe mota horien arteko desberdintasun bat dago irakasleei dagokienez ere. Izan ere, doktoreak izan behar dira bigamen zikloko ikasketak irakasten dituzten irakasleak. Hori dela eta, oso doktore gutxi egoten da erdi mailako ikastegietan.

Nire iritziz, gaur ez du inolako zentzurik bi maila horietan oinarrituriko bereizketa horrek. Gero eta gehiago dira lehen zikloetako ikasketak eskaintzen dituzten goi ikastetxeak, eta alderantzizkoa ere gertatzen da, hau da, erdi mailako ikastetxe askok asmo sendoak dituzte goi mailako tituluak emateko.

Beste alde batetik, unibertsitateen lege berriaren arabera, irakasle funtzionario doktoreak dira *de facto*-ko irakasle izaera izango duten bakarrak. Beraz, doktoreak ez diren irakasleek oso eragin txikia izango dute unibertsitate-

ko kontu garrantzitsuetan. Nire ustez, doktoreak ez diren Eskoletako irakasle askok egingo dute tesia, eta, horrela, gero eta antzekoagoak izango dira erdi eta goi mailako ikastetxeak.

Gauzak horrela, ikastegi mota bakarra egon beharko litzateke, eta ikastetxe horretan era guztietako ikasketak eskaini beharko liriateke. Horrela, ikastetxe motaren arabera behintzat, ez litzateke irakasleen arteko bereizketarik egingo. Gainera, lehen zikloetako ikasketetatik bigarren ziklokoetarako iragaitea errazagoa izango litzateke aukera hori hartzen duten ikasleentzat.

Irakaskuntzarako egiturez aritzerakoan, informazio eta komunikazio teknologiek eskaintzen dituzten aukerak ezin utz daitezke bazter. Unibertsitate birtual edo Campus birtual izena duten ekimen ugari sortu dira azken urteotan, eta gure unibertsitateak ez dira salbuespen izan. Hala ere, eremu berri honi ez zaio eman nire ustez eman beharko litzaiokeen garrantzia.

Estrategiazkotzat hartu beharko litzateke tresna telematikoen bidezko ikasketen eskaintza. Bi dira horretarako arrazoi nagusiak. Batetik, malgutasun ikaragarria eman dezakete, eta malgutasuna, jakina denez, eraginkortasunaren baldintzatzaile garrantzitsua izaten da. Ikasleei heltzeko bide berriak eskaintzen dituzte bide telematikoek. Gainera, unibertsitate irakaskuntzan goi mailako aditu ez-unibertsitarioen zein beste herrietako unibertsitarioen parte-hartzea ahalbidetzen dute. Hori, jakina, onuragarria izango da ikuspegi guztietatik.

Bigarren arrazoiak zerikusi handia du lehenago aztertu dudan beste kontu batekin, bizitza osorako prestakuntzarenarekin, alegia. Bizitza osorako prestakuntza, ezagutza eguneratzea helburu duena, lan jarduera arrunta duten profesionaleri zuzentzen zaie, horiek izango baitira horren beharra izango dutenak. Ikasle horiek oztopo gaindiezina izan ditzakete ikastegietara joateko eta ohiko ordutegietan egiteko. Hori dela eta, ezinbestekoa izango da denbora eta espazioarekiko loturak askatzen dituen irakaskuntza sistema bat, era horretako prestakuntza eskaintzari garrantzia eman nahi bazaio.

Esana dut, ordea, ez zaiola garrantzi handiegirik eman irakasteko era horri. Alde batetik, oso urriak izan dira orain arte erabili diren baliabideak. Bestaldetik, unibertsitateen egitura zurrunez ez dute oraindik aurkitu bide egokirik mota honetako irakaskuntza era egokian antolatzeko. Bi horiek dira gaur dauden arazoak. Erantzun egokia eman ezean, kanpotik etorriko dira beste unibertsitateak, eta gurea den esparrua beteko dute guk baino lehenago. Etortzen hasiak dira dagoeneko.

Irakasteko baliabideak

Egiturena ez da irakaskuntza jardueraren baldintzatzaile bakarra, ez eta nagusia ere. Hori baino garrantzitsua goa baliabideak dira, giza eta bestelako baliabideak.

Irakasleen kopurua egokia izatea da kalitatezko irakaskuntzarako ezinbesteko baldintza bat. Ikasle kopurua izugarri igo zen joan den hamarkadaren amaiera arte, eta guztiok ikusi dugu horrek sorturiko masifikazioaren ondorioak txarrak izan zirela, batez ere ikasketen osagai praktikoei dagokienez. Orain, berriz, joera aldatu da eta ikasleen kopurua beherantz doa. Izan ere, gaurko ikasle/irakasle zatidura beste herrietan gertatzen denaren pareko baliora hurbiltzen ari da. Duela bost urte 19 izan zen zatidura horren balioa; gaur 14 ingurukoa da, eta datozen bost urteotan 12 izatera iritsiko da, seguraski. OCDEko herriei dagokien batez bestekoa 12 da. Beraz, homologazioaren bidean gaude la esan genezake.

Hala ere, alde handiak daude unibertsitatearen barneko arloen artean. EHU, adibidez, gizarte zientzien alorrean zatidura hori 20tik gorakoa den bitartean, 4koa da osasun zientzien ikasketetan. Alde batetik, ulergarriak dira desberdintasun horiek; azken batean, ikasle kopuru handiek duten eragina ez da berbera izaten ikasketa guztietan. Baina beste alde batetik, egindako giza baliabideen kudeaketa ez da ondo egokitu ikasleen kopuruaren aldaketekiko. Horrexegatik esan dut lehen irakasleen kopuru egokia bilatu behar dela, ikasketa guztietan lortu ez den zerbait delako.

Baina irakasleak ez dira irakaskuntzan parte hartzen duten langile bakarrak. Teknika-laguntzaileak garrantzi handikoak dira honetan ere, bereziki eskola praktikoetarako. Ikerkuntzaren atalean adierazi dudan modu berean, irakaskuntzarako laguntzaileen urritasunak izugarri murritzen ditu aukerak. Hortaz, Espainiar Estatuko unibertsitate publikoen artean EHU da laguntzaile gutxien duena⁴. Joan den urteotan ahalegin handiak egin dira unibertsitatea irakaslez hornitzeko, baina teknika-laguntzari ez zaio behar zuen beste garrantzia eman. Esan beharra dago, bestalde, NUPen egoera EHUrena baino hobea dela.

Garrantzi handikoak dira azpiegitura baliabideak ere, eta honetan, aurrekoan bezala, denetarik dago gure unibertsitateetan. Ez dut ezagutzen unibertsitate pribatuen egoera eta, beraz, ez naiz horietaz mintzatuko. Ahalegin handiak egin dira unibertsitate publikoetarako eraikinak egiteko. Gure Fakultate eta Eskolek tamaina egokia dute; horietatik asko, gainera, berriak dira, eta zaharkituta geratzen ari diren ikastetxeentzat berrikuntza programak jarri dira abian.

Bestelakoa da, ordea, eraikinak ez diren irakaskuntza azpiegituren kasua. Gabezia kronikoak daude arlo honetan, eta gabezia horiek garrantzitsuak dira lan mundura iritsi diren berrikuntza eta tresna berri asko ezezagunak direlako unibertsitateetako tituludunentzat. Premiazkoa da hutsune hori betetzea, XX. mendeko tresnez trebatutako profesionalek XXI. mendekoak erabili beharko baitituzte lan mundura igarotzerakoan.

Irakaste jardueraren balioztatzea

Lehenago esandako zenbait kontutatik bestelakorik ondoriozta baliteke ere, esan beharra dago irakaskuntza jarduera ez dela era egokian balioztatzen. Egia da irakaskuntza izan dela unibertsitateen helburu nagusia, baina, hamitzekoa bada ere, ikerkuntza jardueraren emaitzen araberakoa izan dira bai promozio bideak, bai ezarrita dauden pizgarri gehienak ere. Irakaskuntza jarduerari ez zaio eman mereri duen garrantzia, eta horrek ondorioak izan ditu.

Nire iritziz, unibertsitate publikoetako ikasleei beren irakasleei buruz gaur egiten zaizkien inkestez gain, beste era bateko neurgailuak erabili beharko liriateke irakasleek ematen duten irakaskuntza balioztatu ahal izateko. Eta horrek, gainera, ondorioak izan beharko lituzke promozioari eta soldata osagarriak eskuratzeari begira.

Kontu korapilatsua da hau, badakit. NUPen, adibidez, ildo horretatik hartu diren lehen erabakiek oso harrera txarra izan dute irakasleen sindikatuen aldetik. Zaila da, baina bide horretatik ez bagara abiatzen, irakaskuntza hobetzeko ahaleginak ezerezean geratuko dira. Ikerkuntzaren ebaluazioak ondorio onuragarriak ekarri baditu, zergatik ez dugu antzeko zerbaitegiten irakaskuntzaekin?

Zein hizkuntzatan irakatsi behar da?

Nire iritziz, Euskadiko hiru hizkuntzatan eta, horiez gain, ingelesez ere. Horrek ez du esan nahi unibertsitate guztietan lau hizkuntza horietan eta neurri berean irakatsi behar denik. Unibertsitate bakoitzak duen kokapenaren eta lurraldearen egoera soziolinguistikoen arabera egin behar da eskaintza. Hegoaldeko unibertsitateetan euskara eta gaztelania izan beharko liriateke hizkuntza nagusiak, eta frantsesa eta euskara Iparraldekoetan. Gainera, ingeleza ere erabili beharko litzateke, nahiz zenbait gai aukeraturik soilik egin.

Euskaraz, zergatik?

Hasteko, eskaera handia dagoelako. Gaur, EAEko unibertsitateetara datozen gazteetatik %45ek euskaraz egin dute sartzeko hautapropa, eta azkenengo 6 urteotan ehuneko hori urtero %2 hazi bada ere, azken urtean %7 igo da. Hortaz, eskaintza horri erantzutera behartuta gaude, ahal dugun neurrian behintzat. Ehuneko hori %25 ingurukoa izan daiteke Nafarroako unibertsitateetan.

Eskaera handia izateaz gain, unibertsitate publikoen estatutuek euskaraz ikasteko eskubidea aitortzen diete ikasleei, eta nahiz eskubide hori gauzatzeak bere epeak behar dituen, luzeak gainera, hartutako bidetik aurrera ja-

rraitu behar da, eskubide hori urratsez urrats %100ean betetzera iritsi ahal izateko.

Baina unibertsitate ikasketak euskaraz eskaintzeko dagoen arrazoirik garrantzizkoena, nire iritziz, euskal gizartearekiko erantzukizuna da. Gure gizarteak bereziki irakaskuntzan euskara erabiltzearen alde ahalegin izugarria egin ondoren, nekez uler eta onar liteke irakasteko eskaintza goreneko mailan etetea. Bestalde, euskarak berak kaltea hartuko luke unibertsitatean ere erabilia izatera iritsi ezean, bai bere ospean, bai komunikazio tresna gisa.

Askoren ustez, soberan egon daiteke euskararen erabilera aldeko arrazoiak ematea. Baliteke soberan egotea, baina nik nahiago izan dut arrazoi nagusiak zehaztea. Arrazoi objektiboak dira gainera, ez baitut uste inolako ideologia kutsurik dutenik.

Kontu honi dagokionez, bakoitzak baditu norberaren ideologiari loturiko arrazoiak, eta horiek, nire kasuan behintzat, argiak dira, eta argi azaldu nahi ditut hemen. Nire ustez, nazio nortasunaren adierazle eta osagai garrantzitsuenak da hizkuntza. Ama hizkuntza gaztelania dudalarik, ez dut nik neuk esango gaztelania arrotz zaidanik. Baina nazio nortasunaren osagai gisa, gaztelaniak ez du esangura berezirik. Garrantzi handia ematen diot nik kontu honi. Datorkigun aroan, nazio nortasuna izango da kultur berdinkeria erraldoitik salbu mantendu ahal izango gaituenak. Kulturen eta, azken batean, bizitza eredu aniztasunak bizirik iraungo dute nazio nortasunak bizirik irauten badute; eta, horretarako, gure herrian, bizirik eta funtzional mantendu behar da beste inorena ez den nazio hizkuntza.

Hortaz, lan honen beste atal batean euskal unibertsitate sistema baten beharra aldarrikatu dudanean, asmo bera izan dut buruan, baina beste esparru batean. Bestetan, gizartearen eta nazio talde baten beharrez aritu naiz orokorki. Hemen, berriz, nazio talde horren nortasunaren adierazle garrantzitsuenaz ari naiz, adierazlea eta osagaia batera nonbait.

Euskara erabiltzen ote da unibertsitateetan?

«Bai, baina gutxi» esan genezake. «Gero eta gehiago» ere esan genezake. Txanponaren bi aldeak dira horiek. Hogei urte luze igaro dira unibertsitate ikasketak euskaraz ematen hasi zirenetik. Ondoko urteetan euskaraz egin daitezkeen ikasketen eskaintza handituz joan da apurka-apurka, eta gaur egun arlo guztietara zabaldu da, nahiz hainbat ikasketatan oso eskasa den oraindik. Alde handiak daude, beraz, arloen artean eta unibertsitateen artean ere.

EHU eta Mondragon Unibertsitatea alde batera uzten baditugu, Euskal Herrian dauden beste unibertsitate guzietan euskara ez da erabiltzen ohikoak diren unibertsitate jardueretan, ez gutxienezko normaltasun batez behintzat. Guztietan ikas daiteke zerbait, bai, baina oso gutxi.

Ikasle euskaldunen ehunekoak garaiak dira EHUn eta MUn, biak EAEn. Euskalduna da ikasleen erdia, eta euskaraz ikasteko moduan daude horietako asko. Euskararen erabilera sustatzeko plangintzak dituzte bi unibertsitate horiek, nahiz plangintzen oinarriak oso desberdinak diren. Dena dela, bi unibertsitateetako euskarazko ikasketen eskaintza handituz joango da datozen urteotan. Nire ustez, garrantzi berezia du EHU bezain handia den eta ikasketen halako aniztasuna duen unibertsitate batean euskaraz ikasi ahal izateak. Izan ere, muga handi baten gainditzearen adierazlea dugu hori. Euskararen unibertsitaterako sarrera horrek, nonbait, adin nagusitasuna ematen dio euskarari kultur hizkuntza gisa.

Hala ere, aurreko horrek ez du esan nahi poz-pozik egoteko moduko egoeran gaudenik. Batetik, oso denbora luzea behar izan da iritsi garen tokiraino iristeko; eta, tamalez, baliteke oraindik egin beharko den ibilbidea luzeago izatea. Era desberdinetako arazo eta oztopoak daude.

Baliabideena da arazoetako bat baina ez dut uste nagusia denik. Behar handiei egin behar diete aurre unibertsitateek, eta, salbuespenak salbuespen, euskararen erabilera bultzatzea ez da izaten goreneko lehentasuna duena. Bestalde, irakasle euskaldunak ez dira erraz lortzen (edo sortzen) hainbat esparrutan. Irakasle euskaldun gutxi daude teknika eta osasun arloko ikasketetan. Hala ere, mugarik handiena, nire iritziz, unibertsitateen barruan dago.

Euskararen erabileraren normalizazioaren kontrako jarre-
rek pisu handia dute unibertsitateen barruan. Hainbat ka-
sutan, lausotuak dira jarrera horiek, era pasiboan adieraz-
ten direnak, baina, azkenean, zama handi baten antzera
jokatzen dute. Hori da, adibidez, EHUⁿ gertatzen dena.
Hainbaten arabera, estatus aldaketa bat ekarriko du euska-
raren normalizazioak, eta beldurrez begiratzen diote alda-
keta horri, galtzaile-edo aterako direlakoan. Euskararen
kontrako jarrerak ezagun samarrak dira Nafarroan, eta
esan daitekeen bakarra honakoa da: Nafarroako unibertsita-
tateak bat datoz agintari politikoen helburu eta asmoekin.
Arrazoi politikoak dira kasu horretan, euskaltzetasuna
abertzaletasunarekin berdintzen baitute bere burua abertzale-
zat ez duten agintari politikoek. Nafarroan, gainera,
bada bestelako arrazoi bat unibertsitatearen ateak euskara-
ri ixteko: unibertsitateko ikasketak euskaraz ezin badaitez-
ke egin, haurrak euskaraz eskolaratzeko joerak ahul daitez-
ke, hizkuntzaren araberrako mozketarik egon ez dadin hez-
kuntza maila batetik bestera igarotzeko unean.

Iparraldean, azkenik, euskara ofiziala ez izateak bate-
tik, eta egoera soziopolitikoak bestetik, erabat oztopatzen
dituzte edozein hezkuntza mailatan euskara erabiltzeko
bideak.

Eta etorkizunari begira, zer?

Euskarak beste hizkuntza ofizialen pareko estatusa
izatea izan beharko litzateke unibertsitate sistemaren hel-
burua. Are gehiago, euskarazkoa da epe luzean bermatu
beharko den ikasketen eskaintza zabala. Azken batean,
munduko eta Europako unibertsitate askotan ikas daiteke
bai gaztelaniaz eta bai frantsesez, baina euskaraz ikasteko
ez dago beste aukerarik.

Euskarari egokitu beharko litzaiokeen estatusera iris-
tea ez da erraza izango. Lehenago eman dut horretarako
dauden oztopoen berri laburra, baina merezi du, hemen,
kontu horretaz luzeago aritzea. Unibertsitateen barruan
diren euskararen aurkako jarrerak oraingoz alde batera ut-
zirik, badira unibertsitateen zenbait egitura ezaugarri,
normalizaziorako oztopo izango direnak. Unibertsitateek

gaur dituzten irakasleen %20 dago eskolak euskaraz ematen, eta, baikorrek izanik, %30era irits liteke ehuneko hori, hainbat baldintza betetzen badira. Bestalde, ikasleen %45 dira, gutxi gorabehera, aukera izanez gero euskaraz ikasiko luketenak. Desoreka hori bere onera ekartzea ez da erraza izango, eta oztopo larria izango dugu aurrean neurri bereziak hartzen ez badira. Irakasle euskaldun gehiago sartu beharko dira unibertsitateetara, baina irakasleen kopurua ezin haz daiteke etengabe, bere goiko egitura mugatik hurbil baitago dagoeneko. Euskaldundu daitezke irakasle erdaldunak, baina oraingo arautegiak ez du bide hori errazten, eta, edozein kasutan, zalantzarikoa da bide horren emankortasuna.

Bestalde, ez da ahaztu behar lehen aipatu dudan unibertsitateen barruan dagoen aurkako erresistentzia. Eta horretan ere, gaurko arautegiak ez du erraztasun handirik ematen. Lausotu samartuta dago unibertsitateek eman behar duten zerbitzuaren erantzukizuna. Gauzak horrela, edozein oztopo txiki, erraldoi bihur daiteke. Adibidez, sail batek, edo sail baten gehiengo batek irakasle euskaldunak kontratatzea nahi ez badu, zail samarra da sail horren nahiaren kontra joatea; bide ugari ditu horretarako. Eta horrelako gertaera baten ondorioz, ehundaka ikasle gera daitezke enborreko gai bat euskaraz ikasteko aukerarik gabe. Horixe da unibertsitate publikoetan gertatzen dena.

Irakasleen eta eskolen kontuez gain, hain nabaria ez den baina berebiziko garrantzia duen beste eragile bat baliotatu behar da hemen, testuliburuena alegia. Oso testuliburu gutxi daude euskaraz; irakasgai gehienetarako ez dago bat ere, eta arazo larria da hori. Pentsa litekeenaren kontra, arazoa ez da norberaren hizkuntzaz ez dauden testuliburuetan ikasi behar izatea. Hori askotan gertatu eta gertatzen da eta ez da gauza txarra. Hortaz, ikasleak gai izan beharko lirateke testuliburu gehienak argitaratzen diren hizkuntzaz, ingelesez, ikasteko. Gutariko batzuk horrelaxe egin genuen, eta hainbat herritan horixe da araua. Arazoa, beraz, ez da hori. Testuliburuak dira hizkuntz baliabideak finkatzeko biderik egokienak, eta horrek berebiziko garrantzia du euskara bezalako hizkuntza baten kasuan. Gai askori buruz ez da

oraindik ezer idatzi euskaraz, eta beste hainbat gairi buruz, pertsona bakar batek idatzi du idatzi den guztia. Kontu honi dagokionez, goraipatzekoa da Deustuko Unibertsitateak egin duen lana, argitaratu dituen euskarazko testuliburuen kopurua esanguratsu samarra izan baita.

Oztopoez aritu naiz orain arte. Eta konponbideez zer? Baliabideak, antolakuntza eta arauak izango dira euskararen erabilera normalizatzeko tresnak. Eta hirurak dagozkie bai unibertsitatei beraiei, eta bai herri erakundeiei.

Baliabide gehiago behar dira, irakasle berriak halabeharrezkoak izango direlako eta testuliburuak euskaraz eduki beharko direlako. Unibertsitate publikoen kasuan, herri erakundeak dira baliabideen iturri nagusia. Baina unibertsitateek erantzukizunez jokatu beharko dute, eta jadanik dituzten giza baliabideen kudeaketa eraginkorra egin beharko da. Zenbait neurri har daitezke, eta hemen zehaztuko ez ditudan arren, agerian utzi nahi dut bi eratakoak izan behar direla. Batetik, unibertsitateak berez duen zurruntasuna arinduko luketen langileen kudeaketaren inguruko neurriak hartu beharko dira. Eta, bestetik, era egokian antolatu behar dira ikasketen eskaintza eta egitura, egiten diren ahaleginak gehiegi ez sakabanatzeko; ez naiz gainera euskarazko ikasketetan egiten den ahaleginaz ari, gatzelaniaz egiten denaz baizik.

Unibertsitateen gaurko arautegia ez da egokiena, gehiegizko zurruntasuna ezartzeaz gain, euskaraz irakasteak dakartzan beharrak kontuan ez baititu hartzen. Egia da estatutu mailako legeriak muga zurrunik jartzen dituela, baina gure esku dago zenbait arau ezartzea. Unibertsitateen estatutuez eta autonomi legeez baliatu beharko ginatke, ahal den neurrian gauzak beste era batera bideratzeko.

Asko idatzi eta hitz egin da unibertsitate sistemaren antolaketari buruz. Hainbatek, euskarak estatus normalizatua izan dezan, ezinbestekotzat jotzen dute euskara hizkuntza nagusia izango lukeen unibertsitate eleanitz bat, baina espreski baztertuta dago ideia hori oraingo lege arautegian. Hala ere, ideien beste bertsio bat aldarrikatzen hasiak dira azken bolada honetan, euskarazko Campusarena, alegia.

Gai korapilatsua da hau eta ez dut uste eztabaida amaitutzat eman behar dugunik. Duela gutxi arte, unibertsitate elebidunaren alde agertu naiz ni. Beti pentsatu izan dut egokitu beharko litzaiokeen estatusa izan dezakeela euskarak unibertsitate elebidun batean. Horrez gain, beti uste izan dut unibertsitate elebidunak aukera anitz eta aberasgarriak eskaintzen dizkiela ikasleei. Baina lehengo aurkeztu ditudan arazo eta oztopoen zerrenda ikusita, gauzak ez ditut hain argi ikusten orain. Izan ere, euskara hizkuntza nagusia izango lukeen Campus edo unibertsitate gunearen ideari ez deritzot, hasiera batean, gaizki, eta ez dut uste baztertu beharko litzatekeen ideia denik; besterik izango ez balitz ere, unibertsitateak suspertzeko eta behar bezala aritzeko tresna gisa azter daiteke horrelako Campus baten ideia. Azken batean, ez litzateke onargarria izango hain garrantzitsua den gizarte eskari bati erantzuteko gai ez den eta unibertsitario gutxi batzuen zerbitzuan dagoen egitura erraldoi bat mantentzea.

Nazioarteko komunikaziorako hizkuntzak ere

Jakintza, nazioen artean, ingelesez transmititzen da batez ere. Nazio hizkuntzek badute beraiena den lekua, baina ingelesa da nazioarteko merkataritza, internet, zientzia eta abarreko eremuetan erabiltzen den hizkuntza.

Hori dela eta, ezin pentsa daiteke inola ere ingelesez ondo aritu gabe mundu zabalean ibil gaitzkeenik. Berebiziko garrantzia du horrek hezkuntzaren ikuspuntutik. Gaur ez dago goi mailako hezkuntzaz hitz egiterik, ingelesez aritzeko moduko profesionalak prestatzen ez badira. Hori horrela da bi ikuspegi desberdinetatik begiratuta.

Batetik, ingelesa edo atzerriko beste zenbait hizkuntza ere ezagutzea ezinbestekoa da ikasketen zati bat kanpoko herri batean egin nahi bada. Garrantzi handikotzat jotzen dut Erasmus bezalako ikasleen elkartrukerako programetan parte hartzea. Hezitze balio izugarria du beste unibertsitateetan ikasteak, zeren hainbat herri eta kultura ezagutzeko aukera emateaz gain, beste hezkuntza sistemek eskaintzen dituzten eduki eta irakasteko modu desberdinetara irits baitaiteke horrela. Horretarako, baina,

beharrezkoa da herri horretako hizkuntza ezagutzea; gutxienez, nazioartean gehien erabiltzen den hizkuntza ezagutu beharko da. Hori dela eta, geure unibertsitateetan ingelesez edo beste hizkuntza horiez eskolak jasotzeko aukera ezin hobea litzateke, akademi alorrean hizkuntza hori trebetasunez erabiltzeko oso bide egokia baita.

Bestalde, unibertsitatean ingelesa erabiltzeko aukera izateak beste herrietara joan ahal izateko ateak irekitzen ditu, bai ikasketak atzerrian luzatu nahi badira, bai atzerrian lan egin ahal izateko ere.

Ingelesak eta atzerriko beste hizkuntzek ez lukete toki handiegia izan beharko. Hau da, zenbait gai aukeratu-tan soilik erabili beharko lirateke, eskariaren arabera eta unibertsitateen ahalmenen arabera ere. Eta horretarako ez litzateke ahalegin handiegirik egin beharko, irakasle asko baitaude edo egon baitaitezke eskolak ingelesez emateko moduko prestakuntza dutenak.

Jakintza erabiltzen lagundu behar dute unibertsitateek

Gizartearen ekonomi eta kultur garapena sustatzeko erabil daiteke jakintza, bai unibertsitatean egindako ikerkuntzaren ondorioz sortzen dena, bai eta unibertsitarioek beste iturrietatik bereganatzen dutena. Hau da, irakas-kuntzaren bitartez gauzatzen den jakintzaren erabileraz gain, beste era zuzenago batean eragin daiteke ingurukoaren garapena. Eta eragin hori gauzatu ahal izateko, jakintza erabilgarria sortu eta bereganatzeaz gain, gizarte eragileei helarazi behar die unibertsitateak. Gaur gizarte eragileek horixe eskatzen diote unibertsitateari. Izan ere, kontu hau ez da berria. Unibertsitateek beti izan dute eragin onuragarria bere gizarte inguruan eta inguru horren garapenean, baina eragin hori zeharkakoa izan da, bestelakoak izan baitira unibertsitatearen helburu nagusiak.

Hori dela eta, eragin zuzena eta azkarra erdiesteko, zenbait aldaketa egin beharko lirateke unibertsitateen hainbat ezaugarri eta egituratan. Kontu honetan, baina,

bi dira parte hartzen duten aldeak, unibertsitatea bata, eta gizarte eragileak bestea. Gizarte eragile horiek enpresak eta herri erakundeak dira, eta, oro har, unibertsitatearen jakintza produktuez balia daitekeen edozein erakunde.

Gizarte eragileen aldetik bi dira jakintza erabilgarriaren lekualdaketa eragozten duten hesi nagusiak. Batetik, unibertsitatearen ikertzeko gaitasuna ezezagun samarra da enpresa eta erakundeen arduradunentzat. Unibertsitatea, bestalde, bere arau eta balio propioak dituen unibertsitatearen itxiztat hartu ohi da unibertsitate kanpotik, eta bigarren ondorio kaltegarria dakar horrek: gizartearen eskariei erantzuteko ahalmenarekiko mesfidantza handia dago enpresen eta erakundeen arduradunengan.

Unibertsitatea ezezaguna da gizarte eragileentzat, bai. Baina gauza bera esan daiteke unibertsitarioei dagokienez; hau da, unibertsitateko irakasleek ez dute enpresa mundua ezagutzen, ez eta unibertsitateak ez diren beste eratako erakundeak ere. Horren ondorioz, unibertsitateko irakasleek ez dituzte erraz barneratzen edo onartzen enpresa munduaren logika eta balioak.

Bestalde, unibertsitate gehien ezaugarriak pentsatuta daude irakasteko eta, neurri txikiagoan, jakintza sortzeko, baina ez beste nonbaitera helarazteko edo jakintza nonbait erabiltzeko. Bi dira ezegokitasun horren adierazle nagusietarikoak. Batetik, ikerkuntza jarduera ebaluatzeko sistemak ez ditu meritutzat hartzen jakintzaren transferentziaren alde egiten den lana eta lortzen diren emaitzak, eta, bestetik, jakintzaren transferentzia sustatzeko unibertsitateek dituzten baliabideak oso urriak dira.

Lau eratakoak dira jakintzaren transferentzia errazteko eta bultzatzeko hartu beharko liratekeen neurriak. Batetik, gizarte eragileak eta unibertsitatearen arteko komunikazioa erraztu beharko litzateke, eta helburu hori izan beharko luketen egitura berriak sortu beharko lirateke. Bigarrenik, bi aldeek elkar ezagutzeko eta balioak partekatuzeko gertatu beharreko kultur aldaketak bultzatu beharko lirateke. Hortaz, irakasleak enpresetara joateko eta profesionalak unibertsitateara etortzeko bideak irekitzea oso neuri egokia izango litzateke. Hirugarrenik, ikerkuntza-

ren emaitzetan oinarrituriko enpresak sortzeko laguntzak eman beharko lirateke. Eta, azkenik, jadanik existitzen diren enpresei ikerkuntzaren emaitzen eta jakintza produktuen transferentzia helarazi beharko litzaeike.

Unibertsitate guztietarako balio dezake atal honetan aurkezturikoak, baina berezia da Mondragon Unibertsitatearen kasua. Izan ere, MU unibertsitate korporatibotzat har daitekeelarik, bere izaerari berari dagokio bere taldeko enpresekiko harreman eta komunikazio zuzenak izatea. Beraz, salbuespentzat hartu behar da alde honetatik.

Atal honi amaiera emateko, azken gogoeta labur bat egin nahi nuke. Gizarteari unibertsitateek eman behar dioten zerbitzuaren ikuspuntutik bakarrik aztertu dut kontu hau. Txanpon honen beste aldean, ordea, baliabide iturri garrantzitsu modura jakintzaren transferentziak duen balioa dugu, eta unibertsitateek ezin diote muzin egin. Oso ondare baliagarria da unibertsitateek metatua duten jakintza, eta etekin handia atera dakioke ondare horri, herri erakundeen dirulaguntzekiko menpekotasuna arintzeko.

Unibertsitateek gizartera helarazi behar dute jakintza

Jakintza gizateriaren ondarea da, eta Euskal Herrian gaudelarik, euskal herritar oro rena. Oso garrantzi txikia eman zaio kontu honi unibertsitateetan, eta, egia esateko, garrantzi handia izan beharko luke. Gizartearen zerbitzuan egon beharko luketen erakundeak izanik, eta erakunde horien lehengai nagusia jakintza izanik, jakintza hori gizarteratzea izan beharko litzateke unibertsitateen zeregin garrantzitsuenetarikoa. Egia da irakaskuntzaren bitartez eta zientzia eta teknologiaren transferentziaren bitartez egiten dela gizarteratze horren alde handi bat, baina hori ez da nahikoa. Milaka herritar gelditzen dira unibertsitatetik igaro gabe. Gainera, igarotzen direnentzat, beren ikasketen edukiak dira eskuragarri dauden bakarrak. Bestalde, irakaskuntzak ez duen ondorio onuragarri bat izan dezake jakintza hedatzeak: herritar ooren es-

ku egonik, gizarte osoaren kultur maila garaiagoa da, eta hori funtsezko osagaia da gizarte demokratiko, aske eta parte-hartzaile baterako. Lan honen hasieran aldarrikatu dudan bezala, gizartea aberastea da unibertsitate jardueren azken helburua, kultura, askatasun, demokrazia, ongizate eta kohesioan aberatsagoa izatea.

Kontuan hartzen badugu unibertsitateek ekin behar izan dioten lehen zeregina zein izan den, eta horretarako aurkitu dituzten zailtasunak eta oztopoak nolakoak izan diren, ez da batere harritzekoa hedakuntza jarduerarik ez egitea edo oso gutxi egitea. Bazter batean geratu den zerbait izan da, zalantzarik gabe. Hala ere, eta lehenago eman ditudan arrazoiak direla eta, hori zuzendu beharra dago.

Gai honi dagokionez, ez dago konponbide egitura-tuen zerrenda itxi bat ematerik. Aukera eta bide asko erabil daitezke, batez ere komunikazioaren gizar-tean bizi garen honetan. Dena den, eta adibide gisa, nik hiru jarraibide eskainiko ditut hemen, beste herrietako unibertsitateetan erabili diren eta arrakasta izan duten jarraibideak, hain zuzen ere.

Gizar-terate egin beharko lir-ateke zientzi eta, oro har, jakintza berrikuntzak, Euskal Herrian sortzen direnak zein beste herrietan aurkitzen edo garatzen direnak ere. Horretarako, ezagutza eskuratzeaz gain, gizar-teratezko tresna eraginkor-ak erabili beharko lir-ateke. Seguraski ez du zentzu handirik gizar-teratezko tresna horien zerrenda bat zehazteak, gaiaren eta aukeraren arab-erako aldagarriak izan baitaitezke, baina egokiak izan daitezke horretarako hedabideak, hitzaldiak...

Gizarte gaien eztabaidari dagokio bigarren jarraibideak. Egungo hedabideek kontu garrantzitsu askoren berri ematen digute etengabe. Bestalde, inolako ganorarik edo zuzentasunik gabe iristen zaizkigu horietako kontu asko. Kultura, hizkuntzalaritza, zientzia, teknologia, zuzenbideak, ekonomia eta abar nahastu egiten dira hedabide zurrunbilo zaratatsu baten barruan. Eta zer esan daiteke gure herrian gori-gorian dauden eztabaida etiko, ideologiko eta politikoez? Nire iritziz, zeregin garrantzitsua dute uni-

bertsitateek gizartean dauden eztabaidagai horiei behar bezalako trataera ematen, eta eztabaidarako gune egonkorrak izan daitezke gabezia hori modu egokian konpontzeko tresna onak. Euskal Herriko unibertsitarioez gain, beste herrietatik ekarritako aditu eta pentsalari ospetsuek parte hartu beharko lukete eztabaida gune horietan.

Unibertsitate publikoek duten gabezia kroniko bat konpondu beharko luke hirugarren jarraibideak. Unibertsitateen jarduerak ezezagunak dira gizartean. Milaka lagun aritzen diren arren, herritarrek ezer gutxi dakite unibertsitariook egiten dugun lanaz eta lortzen ditugun emaitzez. Gainera, ezkorrak izaten dira askotan unibertsitariook gizarteratzen ditugun ikuspegi bakarrak⁵. Eta hori arazo larria da. Azken batean, gizartea da, bide batetik edo bestetik, unibertsitatea sostengatzen duena. Bidezkoa dirudi, beraz, horren truke, egiten dugunaz eta lortzen ditugun emaitzez ezagutza egokia eskaintzea.

Oso tresna eraginkorra da komunikazioa. Ondo daki-te hori enpresek, eta, horregatik, komunikazio estrategiak egituratu eta abian jartzen dituzte beren helburuak lortzeko. Baina era profesional batean egin behar da hori, gaur gertu dauden bide eta prozedurak modu egokian erabiliz. Hori dela eta, komunikazio estrategiak egituratu behar dituzte unibertsitateek ere, beren behar eta ezaugarrirei egokituak, noski. Orain arte ez dugu sumatu horren beharra genuenik, baina ingurua aldatzen ari da. Alde batetik, ondare preziatu gisa ikusten ditugu egun ikasleak, eta erakarrri egin behar dira. Beste alde batetik, unibertsitate publikoek erabiltzen dituzten baliabideen nondik-norakoak eman behar zaizkio gizarteari.

Euskal Herriko unibertsitate sistema

Egia esateko, atal honen izenburua ez da bat ere egokia. Izan ere, hobe izango nukeen «Euskal Herriko unibertsitate sistemarik eza» izenburua jarri izan banu, zeren gaur ez baitago Euskal Herriko unibertsitate sistema dei daitekeen zerbaiti buruz hitz egiterik.

Erakunde gisa nolabaiteko harremanak dituzten eta elkarren artean osagarriak diren unibertsitate guneen multzoa adierazi nahi dut sistema berbaren bidez. Euskadin, edo Euskal Herrian, zenbait unibertsitate edo unibertsitate gune daude; hori ezaguna da. Baina unibertsitate gune horiek ez duteosatzen lehen definitu dudanaren antzeko egiturarik. Hori horrela izatearen arazoietariko batzuk bistakoak dira: hiru administrazio esparrutan eta bi estatutan banaturik dagoen lurraldean egonik, unibertsitateen lege arauen eta unibertsitate-politika lerroen arteko alde nabariak daude.

Baina badira, egon ere, hain agerikoak ez diren arazoak. Izan ere, lurraldearen araberako zatiketak ez luke, berez, sistema bat edo sistema baten antzerako zerbait egituratzea guztiz oztopatu beharko. Era desberdinetako harremanak ezartzeko ahalmen nahikoa badute unibertsitateek, eta sistema bat osatzeko harremanik ez izatea, neurri handi batean, unibertsitarioon borondate ezari datxekioke zalantzarik gabe.

Gauzak horrela, bi dira erantzun beharko liratekeen galderak. Hona lehena: ba al du zentzurik euskal unibertsitate sistema bat eratzeak? Erantzuna baiezkoa da. Unibertsitateak izan behar lukeen nazio izaeraren ikuspuntutik, nire iritziz, garrantzitsua izango litzateke Euskal Herrian diren unibertsitate guneak sistema baten partaide izatea. Batetik, euskal nazioaren erakundetzeari begira, osagai garrantzitsua izango litzateke partaidetza hori. Bestetik, tresna egokia izango litzateke euskal herritar eta euskal gizartearen kultur nortasuna indartzeko. Eta azkenik, unibertsitate produktuen eskaintza osagarria egiteko biderik zuzenena litzateke. Hortaz, ikasketen eskaintza osagarria egin ahal izateaz gain, ez lirateke ahaztu beharko unibertsitate desberdinetako ikerketa taldeen arteko lankidetzeta, edo gizarte eragileen eskura jar daitezkeen jakintza zerbitzuen eskaintza osagarria.

Aurreko hori guztia lortu ahal izateko hainbat bide urratzeko aukera dago. Izan ere, hainbat berba eta ideia potolo plazaratu dira azken bolada honetan kontu horren inguruan. Nik esango nuke berba eta ideia zaharrak dire-

la, baina emankortasun eskasekoak. Horrela, Euskal Herri-rako «Euskal Unibertsitate bat» edo «Euskal Unibertsitate Barrutia» direlako adigaiak entzun eta irakurri ditugu azken hilabeteotan. Bistan dago horiek ez direla epe laburrean lor daitezkeen helburuak. Bestalde, politika asmoez josita dago horien aldarrikapena.

Argudiatzera noa horren ezegokitasuna. Hasteko, unibertsitate bakar batek ez luke zentzurik izango. Zalantzakoa da gaur EAEn dugun unibertsitate publikoa, EHU, unibertsitate bakar bat bezala mantendu ala zatitu beharko litzatekeen. EHUK gaur dituen lurralde antolaketarako arazoak txikiak geratuko lirateke Euskal Herri osoko unibertsitate batek izango lituzkeen parean.

Bestalde, nik ez dakit zehazki «Euskal Barrutia» aldarrikatzen denean zeren alde egin nahi den. Beste hainbat kontutan bezala, izugarritzko joera dago Espainiako eredu kopiatu egiteko. Azken hogeitun urteotan erabili ez den kontzeptua berpiztu egin da Espainiako Barruti bakarra ezartzeko asmoa plazaratu denetik. Ikasleen mugikortasunari hesiak jartzeko erabiltzen dira barrutiak, eta ez dut uste hori komeni zaigunik. Barrutirik gabeko Europako Unibertsitate esparruko partaideak izatea izan beharko litzateke gure helburua. Ikasleak unibertsitate batetik bestera oztoporik gabe mugitzea, gure unibertsitateen ikasketak eta tituluak Europako beste edozein herritan balio izatea, munduan diren ikertzaile eta irakasle onenatariko batzuk erakartzea, egiten dugun ikerkuntza mailarik onenak izatea; horiexek izan beharko lirateke gure helburuak eta, horretarako, barrutiak soberan daude.

Nire iritziz, helburu «handi» horiek edo horien antzekoak izango liratekeenak lortu ahal izateko, goitik behar-ko aldaketa politikoa gertatu beharko litzateke, eta, gainera, ados jarri beharko lirateke Euskal Herriko unibertsitate guztietako kide gehienak. Eta hori gertatu arte, zer egin behar da? Nik uste dut azpilana dela gaur eta etorkizun hurbilean egin behar duguna. Euskadiko unibertsitate desberdinetako kideon arteko harremanak ezarri, sendotu, eta unibertsitate agintarien arteko erakunde harremanak halabeharrezkoak egingo dituzten behe mailako ekimenak bultzatu behar di-

ra. Horrela, apurka eta azpitik, unibertsitarioon arteko lan-kidetzaren sareak sortuko dira eta, egoera politikoak ahalbidetzen duenean, erakundetu ahal izango dira harreman horiek. Hori egin ezean, beste ehun bat urte jarrai dezakegu asmo eta helburu potoloak irudikatzen, hitz ederrak esaten, baina ezertxo ere ez da lortuko, inora ez gara iritsiko.

Bestalde, eta ildo beretik jarraituz, ez legoke gaizki EHUko egungo egituraren aldaketa eragiteko egon daitezkeen aukerak aztertzea. Lehen esan dudan bezala, arazo larriak ditu gaurko antolaketa ereduak, eta *campusak* behar bezain buruaski ez izatetik datoz arazo horiek. Gainera, oraingo sistema erdiratuak ez ditu saihestu nekez justifika litezkeen bikoizketak. Hainbat ikasketa, adibidez, bi, hiru edo lau bider errepikatuta daude. Azken batean, unibertsitate gune bakoitzaren autonomia eta elkarren arteko osagarritasuna lortu beharko lirateke, bai EHUren kasuan, bai eta sistema zabalago batean ere.

Unibertsitateen gobernuak

Unibertsitateen gobernuari gagozkiolarik, bi dira aztertu behar diren kontu nagusiak. Unibertsitatearen autonomia da bata, eta gobernu sistema bera, bestea. Funtsean, elkarekin lotuta dauden kontuak dira.

Unibertsitateak autonomoak izan behar direlako ideiaz ez ohi dute zalantza egiten unibertsitario gehienek. Nik, berriz, zalantza handiak ditut. Printzipio edo oinarri gisa, oso ondo dago autonomiarena. Nork ez du nahi bere buruaren jabe izan? Baina autonomiaren neurria definitzerakoan, badira bi kontu, gutxienez, aintzat hartu behar direnak, bata printzipioei dagokiena eta pragmatiko hutsa bestea.

Unibertsitateek ematen duten zerbitzua publikoa den neurrian, bere oinarriak eta ezaugarri nagusiak definitzea ez litzaieke egokitu beharko unibertsitatei beraiei, herririk erakundeei baizik. Adibide pare bat erabiliko dut ideia hau argitzeko. Demagun gizarte batek telekomunikazio ingeniariak behar dituela eta bere unibertsitateak ikasketa

horiek ez dituela eskainiko erabakitzen duela bere autonomiaren erabilera eginez. Argi dago, nire ustez, ikasketa horiek eskaintzeko ardura nagusia herri erakundeei egokitu litzaikeela; herri erakundeek, beraz, unibertsitatearen autonomiarekiko begirunerik ez lukete izan beharko honelako kasu batean. Eman dezagun, bestalde, Euskal Herriko unibertsitate batek ere ez duela euskarazko ikasketarik eskaintzen edo ez duela egiten gizarteak eskatzen dion neurrian. Kasu horretan ere, herri erakundeen arduraz izan beharko litzateke euskarazko ikasketen eskaintza bermatzea.

Kontu pragmatikoak zerikusia du unibertsitateek behar dituzten baliabideen jatorria rekin. Herri erakundeek emandako dirulaguntzetatik eta, azken batean, herritarren zergetatik datoz unibertsitate publikoek erabiltzen dituzten baliabide gehienak. Hori dela eta, azkenean, herri erakundeei egokitu beharko litzaike baliabide horiek modu egokian eta eraginkorrean erabiltzea bermatzea. Eta horrek ere unibertsitatearen autonomiarekiko begirunerik ez izatea ekar lezake.

Aurreko argudioak, hala ere, ez dira autonomiaren kontratatzat hartu behar. Autonomia halabeharrezkoa da. Iraupen laburrekoak edo gutxi batzuenak izan litezkeen interesen alde egin lezakete unibertsitateek agintari politikoaren zuzendaritza eta kontrol hutsaren pean geratuko babilira.

Beraz, hurrengo bi osagaiak bateragarri egitean dautza erronkak: gizartearen interes orokorrekiko begiruneak eta baliabideen erabilera egokiak bat etorri behar dute unibertsitatearen funtzionamendu autonomoarekin. Euskal Herrian diren unibertsitate publikoetan ez da oraindik lortu bateragarritasun hori. Harrigarria bada ere, unibertsitateen antolaketa eta funtzionamenduaren ikuspuntutik, gaurko lege arautegiak ez du begirune handirik unibertsitateen autonomiarekiko; baina, bestalde, ez du inolako kontrol tresnarik unibertsitateek ematen duten zerbitzuaren kalitate eta egokitasunaren gainean, ez eta baliabideak erabiltzeko eraginkortasunaren gainean ere.

Horrela, eta gezurra badirudi ere, unibertsitate publikoetan hartzen diren erabakiek ez dute inolako ondoriorik ekartzen erabakiak hartzen dituenarentzat, ez onik ez txarrik. Hau da, erantzukizunaren kontzeptua ez da existitzen.

Nire ustez, funtzionamenduari egokitu beharko litzaiokeen autonomiarekin batera, egindako lanarekiko eta hartutako erabakiekiko erantzukizuna bermatzeko tresna eraginkorak egon beharko lirateke. Eta, horretarako, ezinbestekoa da erabaki guneak ondo definitzea. Lege arauak hori bermatzerik ez badute, unibertsitateek beraiek sortu eta erabili beharko lituzkete lehen aipatu ditudan tresna horiek.

Bestalde, autonomia eta erantzukizuna bateragarri eta osagarri egiteko, ezinbestekoa da unibertsitate jarduerak guztiak ebaluatzea eta ebaluazio horrek ondorio zuzentzaileak izatea. Ebaluazioaren printzipio hori, gainera, maila guztietan erabili beharko litzateke, errektore batek hartzen dituen erabakietatik edozein langilek egiten duen lanera arte.

Autonomiaren kontu horrekin erabateko lotura du barne gobernuaren egiturak, eta azkenean ere, lehen aipatu ditudan erabaki gune horien definizioak. Orain, unibertsitariok aukeratzen ditugu unibertsitate publikoetako gobernu organo guztiak, banakakoak eta elkargo izaerakoak.

Nire ustez, erabakiak hartzeko eskuduntza norik izan behar duen erabaki behar da lehendabizi. Eta hori, zalantzarik gabe, erabakien erantzukizunaren kontuarekin estuki lotuta dago. Hori dela eta, zerbitzu publikoaren ezaugarriak ezarri beharko lituzkeenari eta erabiltzen diren baliabideen jatorriari erreparatu beharko genieke. Gauzak horrela, aukerako bi bide har daitezke. Batetik, unibertsitate-kanpoko gizarte edo politika eragileen esku gera daiteke unibertsitatearen zuzendaritza nagusiaren izendapena. Hortik aurrera, agintzaritza nagusiari legokioke unibertsitate maila guztietako arduradunen izendapena eta, beraz, hartutako erabaki guztien eta egindako lan osoaren arduraren. Bide horri jarraituz gero, lehen aipatu ditudan eragile horien esku geratuko litzateke erantzukizuna; horrek on-

torio garrantzitsuak ekarriko lituzke, noski. Demokratikoa izango al litzateke horrelako prozedura bat? Zalantzarik gabe, bai. Azken batean, demokratikoki aukeratutako herri ordezkarien erabakiaren ondorioa izango litzateke. Prozedura horrek, ordea, hainbat kontrako ditu eta gure tradizio eta unibertsitate kulturaren aurkakoa izatea ez litzateke kontrakorik txikiena izango.

Gure unibertsitate kulturarekin bat etorriko litzatekeen prozedurari jarraitzea da beste aukera. Horixe da, gainera, oraingo lege arauak berretsi duena, prozedurak aldatu dituen arren eta unibertsitario taldeen balizko eragina nabarmenki aldatu duen arren. Nik ez deritzot gaizki unibertsitateen gobernu organoen aukeraketa unibertsitarioon esku geratzeari. Baina horrela eginez gero, hurrengo bi baldintzak bete beharko lirateke: batetik, unibertsitatearen kide «organikoe»⁶ izan beharko lukete ahalmen handiena, haiek baitira hartzen diren erabakien ondorioez erantzun beharko dutenak; bigarrenik, lehenago azaldu dudan bezala, erabaki guztien erantzukizuna nori dagokion argi geratu behar da. Izan ere, erantzukizunarena kontzeptu lausotua izatea da unibertsitate publikoek gaur duten arazorik handienetako bat, eta hori disfunzio larrien iturria da.

Nork finantzatu behar ditu unibertsitateak?

Ematen duena baino erantzun zailagoa behar du galdera honek. Has gaitezen, dena den, oraingo egoera zein den aztertzen. Unibertsitate pribatuen kostu gehienak irakaskuntzari dagozkio, eta horiek ikasleek ordaintzen dituzte gehienbat. Oso bestelakoa da unibertsitate publikoen kasua. Hauetan, herri erakundeek zuzen finantzatzen dituzte langileen soldatei dagokien kostua eta azpiegituraren kostuak ere. Ikasleek ordaintzen dituzte bestelako kostu gehienak, eta, azkenik, enpresak eta herri erakundeek mantentzen dituzte ikerketa egitasmoen eta enpresetarako egiten diren lanen kostuak.

Unibertsitate publikoen finantzazio sistema zuzengabea da oso. Unibertsitate ikasketak dituzten langileen sol-

datak garaiagoak dira beste langileen soldatak baino, eta beren lan baldintzak ere hobeak dira. Izatez, unibertsitateko ikasketek bizitza osorako onurak ekartzen dizkiete ikasketak gainditzten dituzten ikasleei. Beraz, ez dirudi oso bidezkoa denik herritar guztien zergen bidez ordaintzea bakan batzuen onerako izango den zerbait. Egia da ikasleek unibertsitateen kostuen %25 inguru ordaintzen dutela. Egia da, bestalde, unibertsitate jardueren onuren azken hartzailea gizarte osoa dela⁷; baina hori horrela izanda ere, nabarmena da desoreka.

Bestalde, dirulaguntza zuzenen bidez gauzatzen da herri erakundeek unibertsitatei ematen dieten finantzazioa. Hau da, ez da zerbaiten truke ematen; ez da ezer ordaintzen. Zuzen ematen den dirua da, eta ez da bereizkuntzarik egiten jardueren artean.

Nire aburuz, goitik behera aldatu beharko litzateke finantzazio sistema. Hasteko, bereizi beharko litzateke jarduera bakoitzari dagokion kostua. Hau da, unibertsitateek bereizita izan beharko lukete jarduera bakoitzean erabiltzen dutena. Eta, ondoren, jarduera bakoitzak bere dirulaguntza iturri propioa izan beharko luke. Horrela, irakaskuntzari, ikerkuntzari eta bestelako jardueri zenbat dagokien bereizita egon beharko luke. Funtzionamendu orokorraren kostuak ere jarduera bakoitzari esleitu beharko litzaizkioke.

Hortik aurrera, hainbat irizpideren arabera gauzatu beharko litzateke jarduera bakoitzaren finantzazioa. Irakaskuntzari dagozkion kostuak, esaterako, herri erakundeek eta ikasleek ordaindu beharko lituzkete. Herri erakundeek finkatu beharko lukete bakoitzari legokiokeena, baina alde esanguratsu bat ikasleei egokitu beharko litzaieke. Bestalde, eta sistema zuzena izateko, hau da, gairaren ikasle guztiak unibertsitatara joan ahal izateko eta ekonomia arrazoiengatik inor baztertua ez izateko, epe luzeke mailegu sistema publikoa erabili beharko litzateke. Bestalde, dirulaguntza unibertsitateari zuzen eman beharrean, ikasleari eman beharko litzaioke, berak nahi duen unibertsitatara joan ahal izateko. Unibertsitateen arteko ikasleekiko lehia ekarriko luke horrek, noski, baina ondo-

rio onak izango lituzke unibertsitate guztientzat eta, batez ere, eman behar duten zerbitzuarentzat.

Ikerkuntza eta bestelako jardueren dirulaguntzarako ere oinarrizko osagaia ezarri beharko lukete herri erakundeek, eta hori dirulaguntza zuzenen bidez bideratu ere. Baina beste alde garrantzitsu bat kontratupean ordaindu beharko litzateke, emaitzen arabera gauzatuko litzatekeena. Horrez gain, herri erakundeek egiten dituzten ohiko deialdien bidezko egitasmoen finantzazioa mantendu behar da, baina deialdi horiek erabili behar dira Euskaditik kanpoko baliabide gehiago eskuratzeko, batez ere Europako Batasunetik.

Laburbilpena

Oso zeregin garrantzitsuak bete behar dituzte unibertsitateek, eta egin behar dituzte, gainera, gabezia eta arazo asko izan arren. Hainbat konturi dagokionez, mugatua da beharrezkoak liratekeen aldaketak egiteko aukera, estatuiek ezarritako lege arautegiek erabat baldintzatzen baitituzte Euskal Herriko unibertsitateen egitura eta jarduna. Muga larriak dira horiek, eta, etorkizunari begira, unibertsitate kontuetan erabakiak hartzeko ahalmen osoa eskuratu beharraz ez dut zalantzarik egiten. Azken batean, lortzen ditugun emaitzen ondorioak geuk jasango baditugu, geurea izan beharko litzateke erantzukizun osoa. Beraz, etorkizunari begira, unibertsitate alorrean ere, erabaki guztiak hartzeko ahalmena eskuratzea izan beharko genuke erronka.

Horretarako zioak pragmatikan bete-betean sartzen badira ere, printzipioak eta ideologia, zentzu zabalean hartuta, jokoan daude. Unibertsitateko nazio sistema erakitzea izan beharko litzateke, nire ustez, lortu beharreko helburua. Uste dut argi utzi dudala horretarako ditudan arrazoiak zein diren. Hori, hala ere, ez da besterik gabe egin daitekeen edo lor daitekeen zerbait. Euskal Herriaren eta estatuen arteko harremanaren berregituratze orokorren ondorioa izango da. Beraz, har daitezen hemen emandako argudioak berregituratze horretarako arrazoi gisa.

Baina horrek ez du esan nahi bitartean ezer egin gabe geratu behar garenik. Gauza asko daude gure esku, uste duguna baino gehiago, eta horietako asko txikiak direla dirudien arren, eragin handiak izan ditzakete. Lan hone-tan zehar ideia asko jarri ditut mahai gainean, eta ez dut uste, gainera, inola ere originala izan naizenik.

Gauza batez behintzat seguru nago. Aurrera joateko eta hainbat arazori konponbidea aurkitzeko dauden oztopo nagusiak hauexek dira: unibertsitarioon erosotasuna, inertiak, aurreiritziak eta beldurrak. Gutariko asko ondo bizi gara, seguru samarra den sistema batean, eta aldaketak egiteko arrazoi gutxi ditugula pentsa dezakegu. Baliteke horrela izatea, baina nik, hor, bi arazo ikusten ditut. Bate-tik, ezin utz dezaket alde batera euskal gizartearekiko du-gun erantzukizuna. Eta, bestetik, baliteke aldaketarik egin nahi ez izatea, ez egitea, eta, gutxien espero dugunean, sis-tema guztia gure gainean erortzea edo, bestela, apurka-apurka hiltzea. Unibertsitate batek gauzak behar bezala ez baditu egiten, beste batek egingo ditu, eta une horretan, euskal gizarteak bizkarra emango dio gauzak hain ondo egiten ez dituenari, zalantzarik gabe.

Ez dut esan nahi gauzak gaizki egiten ditugunik. Ez dut uste profesional txarrak hezten ditugunik, eta uste dut hobekuntza handiak izan direla azken urteotan. Bai-na ez gara gai izan hainbat gabezia eta arazori konponbi-de egokia aurkitzeko, eta kontuan hartu behar dugu lehia-kor samarra den mundu batean gaudela. Lehiakortasuna dagoenean, ez da nahikoa gauzak ondo egitea; besteak baino hobeto egin beharko ditugu, edo, behintzat, hobe-to egiten saiatu.

Funtsean, trinkotu samartuta ditugun zenbait eredu eta pentsamolde aldatu beharko ditugu. Erantzukizuna, lehia, malgutasuna, ebaluazioa, emaitzen araberako tratae-ra, horiexek izango dira etorkizuneko «hitz gakoak». Beste alde batera begira dezakegu, baina, horrela, harapatuko gaituen trena ez ikustea da lortuko dugun bakarra. Ez, ez dugu beste alde batera begiratu behar, aukerak ditugu gaurko eta etorkizuneko erronkei aurre egiteko, tamainaz txiki diren neurrien bidez, beharbada. Baina, horrela, iru-

dikatzu joango gara etorkizunerako nahi dugun euskal unibertsitate sistema.

Galdera batekin hasi naiz lan hau, eta horren erantzuna erekin amaitu nahi nuke. Ez, oraindik ez dugu behar dugun Unibertsitatea, baina duela hogeita bost urte baino askoz hobeto gaude, eta lor daitekeen helburua da nonbait behar dugun hori geureganatzea. Neurri handi batean, geure esku dago.¶

1. Egia esateko, nabardura eta zehaztasun asko hartu beharko lirateke kontuan, baina lan honen helburuei dagokienez, behar den informazio guztia ematen du I+G/BPG zatidurak.
2. Egia esateko, zerbaki horren inguruko zalantza handiak daude, armadarako gastu handiak sartuta baitaude hor, eta gastu horiek gastu guztien ehuneko handia izatera irits daitezke (zenbait iturriren arabera I+G gastuen %40 inguru izan litezke gastu horiek).
3. Europako Batasunari dagokion balioa 1'9 da.
4. «Zerbitzuetako langileak/irakasleak» zatidura txikieneko unibertsitatea da EHU.
5. Beldur naiz hau ere ez ote den ezkorregia izango.
6. Kide organiko gisa, unibertsitatearekin harreman etengabea duten kideak dira; beraz, talde horretatik kanpo leudeke iraupen mugatuko lan edo zerbitzu harremana dutenak edo ikasleak.
7. Osoa bai, baina zenbaitentzat onura gehiago ekartzen du.